

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ÎN DELTA DUNĂRII. MORMINTELE CU OCRU DE LA CHILIA-VECHE

Ioan Vasiliu

Alcătuită din subunități depresionare, cu un întreg eșalon de forme emerse și mai ales submerse, remarcată, față de regiunile înconjurătoare, printr-o pregnantă individualitate morfo-hidrografică, la care se adaugă o serie de caractere particulare demografice, Delta Dunării a constituit și continuă să fie obiectul unor intense cercetări ce au dat naștere la dispute contradictorii între specialiști, referitoare, în principal, la geneza și evoluția reliefului deltaic¹.

Deși prezintă un interes deosebit din punct de vedere al populației și așezărilor, interes generat de istoria populării zonei de la gurile Dunării, de fizionomia și profilul funcțional al așezărilor omenești, de unele modalități particulare ale valorificării mediului înconjurător specific, delta rămâne una din zonele mai puțin cunoscute și cercetate din punct de vedere arheologic².

În anii 1984 - 1985, datorită unor lucrări pentru amenajări piscicole, Muzeul Delta Dunării a efectuat săpături de salvare în punctul numit de localnici *Ciorticut*, punct situat la cca. 6 km sud-vest de comuna Chilia-Veche, vizând cercetarea vestigiilor arheologice din două movile funerare afectate de lucrările mai susamintite.

Din punct de vedere topografic, cele două movile sunt amplasate pe grindul Chilia - apofiza sudică a podișului Bugeac - delimitat de brațul Chilia, depresiunea Pardina și depresiunea Matița-Merhei, fiind un rest al uscatului predeltaic, având cea mai mare înălțime din delta fluviatilă (6,5 m) și constituind la suprafață din depozite loessoide³.

Movilele cercetate în anii 1984 - 1985 făceau parte dintr-un aliniament de movile, grupate câte două-trei, dispuse pe o distanță de 3,5 - 4 km pe direcția est-vest, dinspre Chilia-Veche spre punctul *Ciorticut*, înconjurate de apele amenajărilor piscicole, cum au fost de altfel și movilele ce fac obiectul prezentei lucrări.

În cele două movile, în afara mormintelor cu ocru, s-au descoperit și înmormântări ulterioare, numerotarea făcându-se în ordinea descoperirii, indiferent de epoca căreia îi aparțineau⁴.

Movila I

Avea diametru de 33 m și înălțimea la centru de circa 2 m, fiind prin dimensiuni una din movile mari aflate pe raza comunei Chilia-Veche (Pl. I/1a).

Prin săpaturile efectuate în movila I au fost individualizate 27 de morminte cu și fără ocru, grupate în trei sectoare diferite, aparținând din punct de vedere cronologic perioadei de tranziție și etapei finale a bronzului mijlociu sau perioadei de început a bronzului târziu.

Mormântul nr. 8 a fost descoperit în mantaua movilei, la 0,80 m adâncime, într-o groapă de formă ovală (1,45/0,90 m). În interior se afla un schelet chircit moderat, culcat pe partea stângă, orientat nord-est - sud-vest. Membrele superioare, îndoite din coate, erau aduse cu palmele în dreptul feței. Femurele erau plasate în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile fiind aproape paralele cu femurile. Oasele scheletului purtau urme slabe de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 9 face parte, ca și mormântul nr. 8, din categoria mormintelor având groapa ovală (1,40/0,80 m) săpată în mantaua movilei până la 0,85 m adâncime. Scheletul, slab conservat, era chircit moderat, culcat pe partea stângă, orientat sud - nord. Brațul drept, îndoit din cot, suprapunea cu antebrațul pe cel stâng, întins de-a lungul corpului. Femurele erau dispuse în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile fiind aproape paralele cu femurile. Oasele scheletului purtau urme slabe de ocru roșu (Pl. I/3).

I n v e n t a r : În dreptul craniului s-a descoperit, depus ritual cu gura în jos, un bol, modelat cu mâna din pastă de factură grosieră, având culoarea castaniu-deschis, miezul fiind negru în spărtură. În pastă s-au amestecat nisip cu bobul mare și calcar pisat. Pasta este omogenă, compactă, bine arsă, aspră la pipăit. Vasul a fost introdus într-o emulsie de lut fin, de culoare bej-gălbui, ce nu reușește să înlăture toate porozitățile. Bolul are buza dreaptă, rotunjită, umărul bine profilat confundându-se cu regiunea diametrului maxim, corpul ușor ovoidal sprijinindu-se pe o bază plată. Dimensiunile bolului sunt următoarele: I = 6,4 cm; DG = 9,4 cm; DM = 10,4 cm; DB = 5,9 cm (Pl. II/1; Pl. V/1).

Mormântul nr. 27 avea groapa ovală săpată în mantaua movilei până la 0,90 m adâncime. Scheletul, bine conservat, era în poziție chircită moderat, culcat pe partea dreaptă, orientat nord-sud. Membrele superioare, îndoite din coate, erau aduse cu palmele în dreptul feței. Femurele erau dispuse în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile fiind aproape paralele cu femurile. Pe oasele scheletului se observau urme slabe de ocru roșu.

I n v e n t a r : Lângă craniu, așezat ritual cu gura în jos, a fost descoperit un vas-sac, de factură grosieră, modelat cu mâna din pastă de culoare cenușie-închisă cu pete castaniu-deschis, miezul fiind cenușiu. Pasta, omogenă, nu prea aspră la pipăit, are în compoziție nisip cu bobul mare și calcar pisat. Datorită modelării

stângace are formă asimetrică, buza ușor evazată la exterior, gâtul scund, abia profilat, umerii puțin bombați incluzând și zona diametrului maxim, corpul tronconic fiind sprijinit pe o bază plată, ușor reliefată. La 1,6 cm sub buză este decorat cu o bandă netedă în relief. Vasul are următoarele dimensiuni: I = 18 cm; DG = 16 cm; DM = 17,6 cm; DB = 11,8 cm (Pl. II/2; Pl. V/8).

Mormântul dublu nr. 28 - 29 conținea două schelete alăturate, depuse în aceeași groapă funerară, de formă dreptunghiulară, la 0,90 m adâncime, orientate sud-vest - nord-est (Pl. I/2 - 3).

Mormântul nr. 28 avea scheletul chircit moderat, culcat pe partea stângă, cu brațul stâng întins de-a lungul corpului, cel drept fiind îndoit din cot și adus cu antebrațul pe abdomen, humerusul și radiusul formând unghi drept. Femurele erau dispuse în unghi ascuțit față de coloana vertebrală, tibiile ajungând aproape paralele cu femurile. Pe tibii s-au observat urme slabe de ocru roșu.

Mormântul nr. 29 conținea un schelet chircit moderat, culcat pe partea stângă, cu brațul stâng întins de-a lungul corpului, cel drept fiind îndoit din cot și adus cu antebrațul pe abdomen, între humerus și radius formându-se un unghi drept. Femurele erau dispuse în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile formând și ele unghi drept cu femurile. Pe oasele scheletului nu s-au observat urme de ocru roșu.

Mormintele nr. 28 și nr. 29 nu au avut inventar.

Mormântul nr. 62 dispunea de groapă rectangulară, colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de cărcare, înainte de înălțarea movilei, până la adâncimea de 0,60 m. Scheletul, depus în groapă în decubit dorsal, orientat sud-vest - nord-est, cu membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicăți, căzute lateral dreapta, avea membrele superioare întinse de-a lungul corpului. Pe oasele scheletului și în jurul lui au fost observate urme puternice de ocru roșu.

I n v e n t a r : Lângă calcaneul drept era depus ritual un bulgăre mic de ocru roșu.

Mormântul nr. 70 a fost descoperit în mantaua movilei la adâncimea de 0,80 m. Scheletul, chircit moderat, culcat pe partea dreaptă, era orientat sud-est - nord-vest. Coloana vertebrală era ușor curbată, brațul drept fiind întins de-a lungul corpului, iar cel stâng, îndoit din cot, era adus cu palma pe abdomen. Femurile erau plasate în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile fiind și ele dispuse în unghi drept față de femure. Pe oasele scheletului s-au observat urme slabe de ocru roșu.

I n v e n t a r : În partea stângă a craniului era depus ritual un vas modelat cu mâna din pastă grosieră de culoare cenușie-închisă cu pete castaniu-deschis,

miezul fiind negru în spărtură. Pasta, omogenă, nu prea aspră la pipăit, are în compoziție nisip cu bobul mare și calcar pisat. Are formă asimetrică datorită modelării stângace, buza evazată la exterior, gâtul scund, abia schițat, umerii bombați inclusiv și zona diametrului maxim, corpul tronconic sprijinindu-se pe o bază plată, ușor profilată. Dimensiunile vasului sunt următoarele: I = 10,1 cm; DG = 12,2 cm; DM = 13,3 cm; DB = 8,3 cm (Pl. II/3; Pl. V/6).

Mormântul nr. 73 a fost descoperit într-o groapă ovală, săpată în mantaua movilei până la adâncimea de 0,80 m. Scheletul era chiricit moderat, culcat pe partea stângă, orientat sud-est - nord-vest. Brațul stâng, întins de-a lungul corpului, a avut palma sub genunchiul stâng, iar cel drept, îndoit din cot, era aşezat cu palma lângă bărbie. Femurele erau plasate în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile fiind aproape paralele cu femurile. Pe oasele scheletului nu s-au observat urme de ocru roșu.

I n v e n t a r : Scheletul avea depus în stânga craniului un vas, modelat cu mâna din pastă grosieră, de culoare cenușie-închisă cu pete castanii și cărămizii. Pasta, compactă, omogenă, bine arsă, aspră la pipăit, are în compoziție nisip cu bobul mare și calcar pisat. Arc buza dreaptă, rotunjită, gâtul înalt, cilindric, umerii bine profilați cuprinzând și regiunea diametrului maxim, corpul bitronconic fiind sprijinit pe o bază plată. În regiunea diametrului maxim este prevăzut cu două apucători perforate vertical, una dintre ele fiind ruptă din vechime. Decorul constă din șiruri de linii incizate, executate cu scoica ori cu unghia, dispuse orizontal pe buză și pe corp. Vasul are următoarele dimensiuni: I = 8,8 cm; DG = 4,8 cm; DM = 8,7 cm; DB = 4,9 cm (Pl. II/4; Pl. V/3).

Mormântul nr. 74 a fost descoperit în mantaua movilei la 0,70 m adâncime și conținea un schelet chiricit moderat, culcat pe partea stângă, orientat sud-est - nord-vest. Membrele superioare, îndoite din coate erau aduse cu palmele lângă bărbie. Femurele erau dispuse în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile fiind și ele plasate în unghi aproape drept față de femure. Pe oasele scheletului nu s-au observat urme de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 75 conținea un schelet chiricit accentuat, culcat pe partea stângă, depus într-o groapă ovală (1,50/0,85 m), săpată în mantaua movilci până la 0,70 m adâncime. Coloana vertebrală era arcuită, membrele superioare, îndoite din coate, fiind depuse cu palmele în dreptul bărbiei. Membrele inferioare erau îndoite puternic, genunchii fiind aduși în dreptul abdomenului. Pe oasele scheletului nu s-au observat urme de ocru roșu.

I n v e n t a r : În regiunea toracică a fost descoperit un pandantiv din piatră, de formă aproximativ romboidală, prevăzut la unul din capete cu o perforație pentru suspensie; în dreptul feței erau depuse, într-o grămăjoară, alături de un arșic de miel și 16 dinți de animale, și patru pietre: două dintre ele fiind pietre de râu, celelalte două - una aproximativ circulară, cealaltă ovală - fiind alcătuite din concrețiuni calcaroase (Pl. III; Pl. VI/2).

Mormântul nr. 76 era suprapus parțial de mormântul nr. 75. Avea groapă rectangulară (1,60/1,00 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de ridicarea movilei, până la 0,60 m adâncime. Scheletul, depus în groapă în decubit dorsal, orientat sud-est - nord-vest, avea membrele superioare întinse de-a lungul corpului, membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicați, fiind căzute lateral dreapta. Pe oasele scheletului și în jurul lui erau urme puternice de ocru roșu.

I n v e n t a r : În dreptul obrazului stâng, la oarecare distanță, a fost găsit, depus ritual, un bulgăre dreptunghiular de ocru roșu.

Mormântul nr. 81 a fost dezvelit în mantaua movilei la 0,90 m adâncime, groapa având formă ovală, scheletul fiind chircit moderat, culcat pe partea stângă, orientat sud-est - nord-vest. Brațul stâng era întins de-a lungul corpului, cel drept, îndoit din cot, fiind așezat cu palma pe abdomen. Femurele erau dispuse în unghi drept față de coloana vertebrală, tibiile fiind plasate în unghi ascuțit față de femure. Pe oasele scheletului se observau urme slabe de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 84 conținea un schelet chircit moderat, culcat pe partea stângă, orientat sud-vest - nord-est, depus în groapă ovală, săpată până la 0,85 m adâncime, în mantaua movilei. Coloana vertebrală era ușor curbată, brațul stâng fiind întins de-a lungul corpului, cel drept îndoit din cot, era adus cu palma pe bazin. Pe oasele scheletului nu s-au observat urme de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 86 avea groapa de formă rectangulară (1,70/1,15 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată înainte de înălțarea movilei, de la nivelul antic de călcare până la 0,70 m adâncime. Pe fundul gropii era depus un strat subțire de ocru roșu. Scheletul, depus în groapă în decubit dorsal, orientat sud-nord, avea membrele superioare întinse de-a lungul corpului. Membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicați, erau căzute lateral dreapta. Pe oasele scheletului se observau urme puternice de ocru roșu, în special în regiunea craniului și a toracelui.

I n v e n t a r : În stânga craniului, la oarecare depărtare, a fost găsit, de după ritual, un bol modelat cu mâna din pastă grosieră, de culoare cenușie-deschisă cu pete castanii și cărămizii, având în compoziție ca degresanți nisip cu bobul mare, microprundișuri și calcar pisat. Pasta este compactă, omogenă, nu prea aspră la pipăit. Are formă asimetrică datorită modelării stângace, buza rotunjită, peretii arcuiți sprijinindu-se pe o bază inelară. Dimensiunile vasului sunt următoarele: I = 3,6 cm; DG = 9,2 cm; DB = 3,1 cm (Pl. II/7; Pl. V/2).

Mormântul nr. 88 dispunea de groapă sepulcrală de formă rectangulară (1,60/1,00 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de înălțarea movilei, până la adâncimea de 0,60 m. După săparea gropii funerare, pe fundul ei a fost presărat un strat subțire de ocru roșu, cel decedat fiind așezat în decubit dorsal, cu membrele superioare întinse de-a lungul corpului. Membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicăți, erau căzute lateral stânga. Pe oasele scheletului, în special în regiunea craniului și a toracelui, se observau urme puternice de ocru roșu. Mormântul era orientat sud-est - nord-vest.

I n v e n t a r : În regiunea cutiei toracice au fost descoperite șapte mărgelă confectionate din dinți de animale (Pl. IV/1 - 4; Pl. VI/1).

Mormântul nr. 89 a fost descoperit în apropierea mormântului nr. 88; avea ca și acesta groapă rectangulară (1,55/1,00 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată înainte de înălțarea movilei, de la nivelul antic de călcare până la 0,65 m adâncime. După săparea gropii sepulcrale, pe fundul ei s-a presărat un strat subțire de ocru roșu. Scheletul, orientat sud-vest - nord-est, era de după în groapă în decubit dorsal, membrele superioare fiind întinse de-a lungul corpului. Membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicăți, erau căzute lateral dreapta. Pe oasele scheletului se păstraau urme puternice de ocru roșu.

I n v e n t a r : În regiunea cervicală a fost găsit un inel de buclă spiralat, confectionat dintr-un aliaj alb⁵ (Pl. IV/4; Pl. VI/3).

Mormântul nr. 90 a fost dezvelit într-o groapă rectangulară având colțurile ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de înălțarea movilei, până la 0,70 m adâncime. Scheletul, de după în groapa funerară în decubit dorsal, avea membrele superioare întinse de-a lungul corpului, membrele inferioare inițial cu genunchii ridicăți, fiind căzute lateral stânga. Pe fundul gropii sepulcrale și pe oasele scheletului se observau urme puternice de ocru roșu. Mormântul era orientat sud-vest - nord-est.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 91 dispunea de groapă funerară rectangulară (1,70/1,10 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată înainte de înălțarea movilei, de la nivelul antic de călcare până la 0,70 m adâncime. În interior se afla un schelet depus în decubit dorsal, membrele superioare fiind întinse de-a lungul corpului, iar cele inferioare, inițial având genunchii ridicați, fiind căzute lateral stânga. Pe oasele scheletului și pe fundul gropii sepulcrale erau urme puternice de ocru roșu. Mormântul era orientat sud - nord.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 92 face parte din grupa mormintelor cu groapă rectangulară (1,75/1,15 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de ridicarea movilei, până la adâncimea de 0,70 m. După săparea gropii sepulcrale, pe fundul ei a fost presărat un strat subțire de ocru roșu. Scheletul, orientat sud - nord, era depus în groapă în decubit dorsal, având membrele superioare întinse de-a lungul corpului. Inițial având genunchii ridicați, membrele inferioare erau căzute lateral stânga. Pe oasele scheletului se observau urme puternice de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 93 se deosebește prin modul de amenajare al gropii sepulcrale de toate celelalte morminte cu ocru din movilele de la Chilia-Veche. Pe fundul gropii rectangulare, colțurile fiind rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de înălțarea movilei, până la 0,45 m adâncime, a fost depusă o lespe de calcar cu dimensiunile de 0,36/0,25/ 0,10 m, latura dinspre nord - est a mormântului fiind protejată și ea de o lespe din același material, lespele având următoarele dimensiuni: 0,30/0,25/0,10 m. Oasele scheletului de copil (*foetus*), înroșite de ocru, erau pulverizate, astfel încât nu s-a putut stabili decât faptul că era orientat sud - nord.

Mormântul nu a avut inventar.

Mormântul nr. 94 dispunea de groapă funerară rectangulară (1,70/1,10 m), având colțurile ușor rotunjite, săpată înainte de ridicarea movilei, de la nivelul antic de călcare până la adâncimea de 0,80 m. După săparea gropii sepulcrale, pe fundul ei a fost presărat un strat subțire de ocru roșu, cel decedat fiind depus în groapă în decubit dorsal, având membrele superioare întinse de-a lungul corpului. Membrele inferioare, inițial având genunchii ridicați, erau căzute lateral dreapta. Pe oasele scheletului, orientat sud-vest - nord-est, s-au observat urme puternice de ocru roșu, în special în regiunea craniului și a toracelui.

Inventar: În stânga craniului era, depus ritual, un vas globular, modelat cu mâna din pastă de culoare cenușiu-deschisă. Pasta, omogenă, compactă,

bine arsă, are în compoziție nisip cu bobul mare, microprundișuri și calcar pisat, ceea ce îi dă o asprime la pipăit. Vasul a fost introdus într-o emulsie de lut fin bej-cărămiziu, depus pe suprafața exterioară într-un strat subțire ce nu reușește să acopere toate porozitatele pastei. Datorită modelării stângace are formă ușor asimetrică, buza evazată la exterior, gâtul scund, cilindric, umerii bine reliefați includ și regiunea diametrului maxim, corpul globular fiind sprijinit pe o bază plată. În regiunea diametrului maxim vasul a fost prevăzut cu două apucători rupte din vechime. Dimensiunile vasului sunt următoarele: $I = 9,7$ cm; $DG = 5,7$ cm; $DM = 10,4$ cm; $DB = 5,4$ cm (Pl. II/5; Pl. V/4).

Mormântul nr. 95 a fost găsit într-o groapă funerară de formă rectangulară (1,70/1,15 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de înălțarea movilei, până la adâncimea de 0,80 m. După săparea gropii sepulcrale, pe fundul ei s-a presărat un strat subțire de ocru roșu. Scheletul, orientat sud-est - nord-vest, era depus în groapă în decubit dorsal, membrele superioare fiind întinse de-a lungul corpului. Având inițial genunchii ridicați, membrele inferioare erau căzute lateral stânga. Pe oasele scheletului, în special în regiunea craniului și a torcelui, se observau urme puternice de ocru roșu.

Inventar: Lângă craniu, la oarecare distanță, se afla depus ritual, un vas ceramic în stare fragmentară, modelat cu mâna din pastă grosieră de culoare cenușiu-închis, miezul fiind negru în spărtură. Pasta, omogenă, compactă, nu prea aspră la pipăit, are în compoziție nisip cu bobul mare, microprundișuri și calcar pisat. Din fragmentele păstrate s-a putut reconstituî numai partea inferioară a vasului sprijinită pe o bază plată, ușor profilată. Dimensiunile păstrate sunt următoarele: $I = 5,6$ cm; $DM = 7,0$ cm.

În partea dreaptă a craniului, inventarul era completat de un bulgăre de ocru roșu.

Mormântul nr. 100 avea groapă funerară (1,65/1,10 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată înainte de ridicarea movilei, de la nivelul antic de călcare până la adâncimea de 0,70 m. După săparea gropii sepulcrale, pe fundul ei s-a presărat un strat subțire de ocru roșu. Scheletul, depus în groapă în decubit dorsal, orientat sud-est - nord-vest, cu membrele superioare întinse de-a lungul corpului, avea membrele inferioare, ce fuseseră inițial cu genunchii ridicați, căzute lateral stânga. Pe oasele scheletului se observau urme puternice de ocru roșu, în special în regiunea craniului.

Inventar: În dreptul craniului, în partea stângă, se afla depus ritual, un vas-borcan, modelat cu mâna din pastă de culoare cenușiu-deschis, miezul fiind negru în spărtură. Pasta, compactă, omogenă, nu prea aspră la pipăit, are în compoziție nisip cu bobul mare, microprundișuri și calcar pisat, fiind bine arsă. Vasul-borcan are buza rotunjită la exterior, gâtul înalt, cilindric, umerii bine profilați

inclusând și regiunea diametrului maxim, corpul ușor tronconic sprijinindu-se pe o bază plată, profilată. Dimensiunile vasului sunt următoarele: I = 14,5 cm; DG = 13,2 cm; DM = 14,5 cm; DB = 7,3 cm (Pl. II/6; Pl. V/5).

Mormântul nr. 102 face și el parte din categoria mormintelor având groapă rectangulară (1,75/1,15 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de ridicarea movilei, până la adâncimea de 0,80 m. După săparea gropii sepulcrale, s-a presărat pe fundul ei un strat subțire de ocru roșu. Scheletul, orientat sud - nord, depus în groapă în decubit dorsal, avea membrele superioare întinse de-a lungul corpului. Inițial cu genunchii ridicăți, membrele inferioare erau căzute lateral stânga. Pe oasele scheletului, în special în regiunea craniului și a toracelui, se observau urme puternice de ocru roșu.

Inventar: În stânga craniului se afla, depusă ritual, o cană, modelată cu mâna din pastă de culoare cenușie-deschisă cu pete castanii, miezul fiind negru în spărtură. Pasta, omogenă, compactă, nu prea aspră la pipăit, are în compoziție nisip cu bobul mare și calcar pisat. Datorită modelării stângace are formă ușor asimetrică, buza evazată la exterior, gâtul scund, umerii bine marcați inclusând și regiunea diametrului maxim, corpul tronconic fiind sprijinit pe o bază plată. Cana este prevăzută cu o toartă bandată, trasă din buză și prinsă cu atașul inferior în regiunea diametrului maxim. Dimensiunile cănnii sunt următoarele: I = 10,4 cm; DG = 11,2 cm; DM = 12,0 cm; DB = 6,5 cm (Pl. II/8; Pl. V/7).

Mormântul nr. 105 a fost descoperit aproximativ în centrul movilei, având groapă de formă rectangulară (1,70/1,15 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de ridicarea movilei, până la adâncimea de 0,80 m. Zonele din dreapta și din stânga gropii funerare erau ocupate de pământul galben rezultat în urma săpării, pe profil apărând sub forma unor lentile. După săparea gropii sepulcrale, s-a presărat pe fundul ei un strat subțire de ocru roșu. Cel decedat a fost depus în groapă în decubit dorsal, cu craniul orientat spre sud, membrele superioare, ușor depărtate de corp, fiind depuse cu palmele lângă bazin. Membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicăți, erau căzute lateral stânga. Deasupra corpului s-a presărat un strat subțire de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Movila II

Se află situată la circa 50 m sud de movila I, o mare parte din jumătatea ei nordică fiind distrusă de lucrările executate cu buldozerul pentru realizarea amenajării piscicole.

Movila II avea diametrul de aproximativ 18 m și înălțimea la centru de 1,20 m (Pl. I/1b).

În urma cercetărilor, în movila II s-au descoperit trei morminte, cu și fără ocru, toate situate în jumătatea sudică și aparținând din punct de vedere cultural-cronologic perioadei de tranziție și etapei finale a bronzului mijlociu ori perioadei de început a bronzului târziu.

Mormântul nr. 2 dispunea de groapă rectangulară (2,15/1,80 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare până la adâncimea de 0,60 m. Scheletul, depus în groapa funerară în decubit dorsal, cu membrele superioare întinse de-a lungul corpului, era orientat nord-sud. Membrele inferioare erau, de asemenea, întinse. Nici pe oasele scheletului și nici pe fundul gropii sepulcrale nu s-au observat urme de ocru roșu.

I n v e n t a r : În stânga craniului se afla, depus ritual, un vas, modelat cu mâna din pastă de calitate bună, de culoare neagră. Pasta, omogenă, compactă, bine arsă, are în compoziție nisip și calcar pisat. Pe suprafață exterioară se observă urme de lustru. Are buza rotunjită, răsfrântă la exterior, gâtul scund, cilindric, umerii bine profilați cuprinzând și regiunea diametrului maxim, corpul tronconic fiind sprijinit pe o bază plată. În regiunea diametrului maxim vasul este prevăzut cu patru protuberanțe dispuse vertical. Dimensiunile vasului sunt următoarele: I = 7,3 cm; DG = 5,6 cm; DM = 8,7 cm; DB = 3,7 cm (Pl. IV/6; Pl. VI/4).

Inventarul funerar este completat de o fusaiolă, lucrată dintr-o rotulă de animal, depusă deasupra vasului. Baza mare este dreaptă, partea superioară fiind retezată pe orizontală, părțile laterale bombate, păstrând curbura rotulei. În partea centrală este prevăzută cu o perforație circulară, cu diametrul de 1 cm (Pl. IV/7; Pl. VI/5).

Mormântul nr. 3 a fost descoperit la 1,25 m sud de mormântul nr. 2. Avea groapa ovală (1,20/0,60 m), săpată în mantaua moviliei până la 0,50 m adâncime. Scheletul, chircit accentuat, culcat pe partea stângă, avea coloana vertebrală curbată, membrele superioare fiind îndoite din coate și aduse cu palmele în dreptul feței. Femurele erau plasate în unghi ascuțit față de coloana vertebrală, tibiiile fiind aproape paralele cu femurele. Pe oasele scheletului nu s-au observat urme de ocru roșu.

I n v e n t a r : În dreptul feței, la oarecare distanță, era depus ritual un vas, modelat cu mâna din pastă de culoare cenușie-deschis cu pete castanii și cărămizii, miezul fiind negru în spătură. Pasta, omogenă, compactă, bine arsă, nu prea aspiră la pipăit, are în compoziție nisip cu bobul mare, și calcar pisat. Are formă ușor asimetrică datorită modelării stângace. Buza rotunjită este răsfrântă la exterior, gâtul scund, umerii puțin profilați includ și regiunea diametrului maxim, corpul

sprijinindu-se pe o bază plată, ușor profilată. Vasul are următoarele dimensiuni: I = 10,6 cm; DG = 8,8 cm; DM = 11,0 cm; DB = 8,1 cm (Pl. IV/8; Pl. VI/6).

Mormântul nr. 6 avea groapa funerară de formă rectangulară (1,85/1,20 m), colțurile fiind ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, înainte de ridicarea movilei, până la 0,60 m adâncime. După săparea gropii sepulcrale, pe fundul ei s-a presărat un strat subțire de ocru roșu. Scheletul, orientat nord - sud, era depus în groapă în decubit dorsal cu membrele superioare întinsc de-a lungul corpului. Membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicăți, erau căzute lateral stânga. Pe oasele scheletului, în special în zona craniului și a toracelui, se observau urme puternice de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

După prezentarea mormintelor, întrebarea care se pune este modul în care au fost înălțate movilele.

Dacă analizăm răspândirea mormintelor din movila I, cu gropi rectangulare, săpate de la nivelul antic de călcare, observăm că ele au fost grupate în trei sectoare diferite. Mormintele nr. 100, nr. 102 și nr. 105 se găseau apoximativ în zona centrală. Mormintele nr. 62 și nr. 76 se aflau în sectorul sud-estic, restul mormintelor fiind plasate în sectorul nord-estic. Faptul ne face să presupunem - ținând cont de observațiile stratigrafice efectuate în movilele de la Valea Lupului⁶, Holboaca⁷, Smeieni⁸, Vînători⁹, Ceamurlia de Jos¹⁰, asupra unor morminte individuale cu schelete în decubit dorsal sau chircite pe dreapta ori pe stânga - că și movila I de la Chilia Veche s-a format din mai multe movile mici. Una dintre ele a fost ridicată deasupra mormintelor din zona centrală, celealte deasupra grupurilor de morminte din sectoarele sud-estic și nord-estic. Apoi, cele trei movile au fost unite, prin depunerî succesiive de pământ, într-o movilă de dimensiuni mai mari, în mantaua căreia s-au practicat, mai întâi, înmormântări cu și fără ocru în gropi de formă ovală, iar mai târziu, înmormântări din perioada migrațiilor¹¹.

În ceea ce privește movila II, a cărei jumătate nordică a fost distrusă în mare parte de lucrările executate cu buldozerul, analizând răspândirea mormintelor, observăm că unul dintre acestea - mormântul nr. 6 - era plasat aproximativ în centrul ei, deci pentru el a fost ridicată inițial. Mormântul nr. 2, având groapa rectangulară, săpată de la nivelul antic de călcare, descoperit în marginea sudică, a fost practicat după înălțarea ei, pământul depus deasupra lui mărindu-i dimensiunile, în special diametrul. Apoi în mantaua movilci s-a practicat groapa mormântului nr. 3, precum și a celor din perioada migrațiilor.

Movila II de la Chilia Veche, prin modul în care a fost ridicată, își găsește corespondent, în Dobrogea în descoperirile făcute la Luncavița: movila I din punctul *Drumul Vacilor*¹² și movila numită de localnici *Mocuța*¹³.

În mod asemănător a fost înălțată și movila I de la Corlăteni, unde pentru mormântul nr. 3, plasat periferic față de celelalte două morminte, nu s-a mai ridicat o movilă separată ci, lângă cea inițială, s-a adăugat o cantitate apreciabilă de pământ¹⁴. Probabil, în mod asemănător au fost ridicate și movilele I și II de la Glăvănești Vechi¹⁵.

După cum rezultă din descrierea mormintelor, în cele două movile de la Chilia Veche s-au dezvelit 27 de morminte cu și fără ocru. Loturi la fel de numeroase, publicate până în prezent în literatura noastră de specialitate, s-au descoperit la Glăvănești Vechi¹⁶, Smeieni¹⁷ și Brăilița¹⁸.

Sintetizând și comparând datele referitoare la mormintele descrise mai sus, rezultă că în movilele de la Chilia Veche sunt documentate două grupe de morminte cu ocru:

- I. Cele având gropile săpate de la nivelul antic de călcare.
- II. Grupa mormintelor cu gropile săpate în mantalele movilelor.

Cele două grupe de morminte atestă existența a două elemente etno-culturale din două perioade diferite.

I. Grupa cea mai veche este cea a mormintelor cu gropi rectangulare, săpate de la nivelul antic de călcare, înainte de ridicarea movilelor. Din această grupă fac parte mormintele nr. 62, nr. 76, nr. 86, nr. 88, nr. 90 - 95, nr. 100, nr. 102, nr. 105 din movila I și mormintele nr. 2 și nr. 6 din movila II, deci aproape 2/3 din lotul mormintelor cu și fără ocru dezvelite în movilele de la Chilia Veche.

Dacă comparăm mormintele incluse în această grupă, vom constata că ele prezintă o serie de elemente comune:

♦Gropi funerare de formă rectangulară având colțurile ușor rotunjite. Exceptând mormântul nr. 93 a cărui groapă funerară avea fundul și peretele nord-estic protejate cu câte o lespe de calcar, gropile sepurcale ale celorlalte morminte erau simple, nefiind acoperite cu lespezi de piatră sau bârne de lemn dispuse longitudinal ori transversal.

♦După săparea gropii sepulchrale, toată suprafața fundului a fost acoperită de un covor de ocru roșu gros de câțiva milimetri. Observația se referă la mormintele nr. 86, nr. 88 - 89, nr. 92, nr. 94 - 95, nr. 100, nr. 102, nr. 105 din movila I și mormântul nr. 6 din movila II.

• Scheletele mormintelor erau depuse în gropile funerare în decubit dorsal, având membrele superioare întinse de-a lungul corpului. Membrele inferioare, inițial cu genunchii ridicăți, erau căzute lateral stânga (mormintele nr. 88, nr. 90 - 92, nr. 95, nr. 100, nr. 105 din movila I și mormântul nr. 6 din movila II) sau dreapta (mormintele nr. 62, nr. 76, nr. 86, nr. 89 și nr. 94 din movila I). Mormântul nr. 2 din movila II avea membrele inferioare întinse, iar la mormântul nr. 93, datorită precarității stării de conservare, nu s-au putut face observații cu privire la poziția membrelor, atât a celor superioare cât și a celor inferioare.

Luând în considerație poziția membrelor superioare, mormântul nr. 105 se încadrează după Al. Häusler în categoria I¹⁹, iar după tipologia întocmită de E.V. Iarovoi, în varianta 1²⁰.

Restul mormintelor din grupa celor cu gropi rectangulare se includ în categoria F - Häusler și în varianta 11 - Iarovoi.

Mormântul nr. 2 din movila II - ținând cont de poziția membrelor inferioare - se circumscrie variantei 55 - Iarovoi²¹.

• Deasupra tuturor scheletelor aparținând mormintelor din această grupă - excepție făcând mormântul nr. 2 din movila II - s-a presărat un strat subțire de ocru roșu, mai consistent în zona craniului și a toracelui.

Pe lângă stratul de ocru roșu presărat deasupra scheletului, în mormântul nr. 62 s-a decoperit un bulgăre de ocru lângă calcaneul drept, iar în mormântul nr. 76 bulgările de ocru era depus în dreptul obrazului stâng.

• Scheletele mormintelor din această grupă erau orientate în principal spre sectorul sudic: spre sud mormintele nr. 86, nr. 91 - 93, nr. 102 și nr. 105, spre sud-est mormintele nr. 76, nr. 88, nr. 95 și nr. 100, iar spre sud-vest mormintele nr. 62, nr. 90 și nr. 94.

Mormântul nr. 89 era orientat spre nord-vest, iar mormintele nr. 2 și nr. 6 din movila II spre nord.

• Jumătate din cele 16 morminte aparținând acestei grupe au avut inventar: în mormintele nr. 88 și nr. 89 s-au descoperit obiecte de podoabă, iar în mormintele nr. 86, nr. 94 - 95, nr. 100, nr. 102 din movila I și în mormântul nr. 2 din movila II câte un vas *așezat lângă craniu*, de regulă *în stânga acestuia*.

Semnificativ este faptul că celelalte opt morminte nu au avut nici un fel de inventar.

De asemenea, semnificativ în privința ritualurilor funerare, este și faptul că în mormintele nr. 62 și nr. 76 bulgării de ocru reprezentau singurul element de inventar.

Comparând mormintele cu ocru dezvelite în movilele de la Chilia Veche și incluse în grupa I-a, cu descoperiri similare din Dobrogea și din afara ei, constatăm pe lângă unele elemente de asemănare și deosebiri evidente.

În stadiul actual al documentării, mormintele cu ocru de la Chilia Veche - excepție făcând mormântul nr. 93 ale căror gropi funerare, de formă rectangulară având colțurile ușor rotunjite, neprotejate cu bârne de lemn sau lespezi de piatră, își găsesc analogii, pe teritoriul Dobrogei, în descoperirile făcute în două movile de pe raza comunei Luncavița, în punctul numit de localnici *Drumul Vacilor*²², în movilele cercetate la Nalbant²³, în amenajarea gropii sepulcrale a mormântului nr. 1, descoperit în 1936 la Cernavodă²⁴, precum și în descoperirea făcută în movila cercetată la Baia în anul 1976²⁵.

O altă similitudine pare a fi groapa mormântului din movila I de la Hagieni (com. Limanu, jud. Constanța), însă datele pe care le deținem despre modul de amenajare a gropii funerare a acestui mormânt sunt sumare, datorită faptului că săparea movilei s-a făcut nesistemtic, fără supravegherea unui specialist²⁶.

La alte morminte sau grupe de morminte tumulare, cu sau fără ocru, din zona istro-pontică, amenajarea gropilor sepulcrale este mult mai complexă, folosindu-se bârne de lemn dispuse :

- longitudinal, ca în cazul mormântului nr. 1 de la Ceamurlia de Jos²⁷, a mormântului din movila de la Sabangia²⁸, a mormintelor din movilele de la Mihai-Bravu²⁹ și Nalbant³⁰, precum și a mormintelor descoperite la Luncavița în movila numită de localnici *Mocuța*³¹.

- longitudinal și transversal, aşa cum au fost descoperite la mormântul nr. 2 de la Ceamurlia de Jos³².

Pentru mormântul nr. 93 care avea depusă pe fundul gropii funerare o lespede de calcar nefasonată, latura nord-estică fiind și ea protejată de o lespede din același material, analogii pentru Dobrogea găsim în mormântul din movila II de la Hagieni, care avea groapa căptușită și acoperită cu lespezi de piatră nefasonată³³ și la cel descoperit în movila situată pe cota cea mai înaltă a dealului Dervent de pe raza satului Dervent (com. Lipnița, jud. Constanța), la a cărui construcție funerară au fost folosite și pietre nefasonate³⁴.

Mormintele, cu sau fără ocru, având gropi funerare rectangulare, colțurile fiind ușor rotunjite, la amenajarea cărora nu s-au utilizat bârne de lemn dispuse longitudinal ori transversal, sunt documentate la Glăvănești Vechi (mormântul principal și mormântul nr. 7 din movila II)³⁵, Corlăteni (mormântul nr. 1)³⁶, Stoicanî³⁷, Valea Lupului (mormintele nr. 5, nr. 10 - 14, nr. 21 și nr. 24)³⁸, Suletea (mormântul nr. 2 din movila *Carului*)³⁹, Târpești⁴⁰, Grivița (mormântul nr. 1)⁴¹, Balotești (mormintele nr. 4, nr. 7, nr. 9, nr. 12 - 13)⁴², Răcăciuni (mormântul nr. 1)⁴³, Brăilița (mormântul nr. 5)⁴⁴, Baldovinești (mormintele nr. 3 și nr. 18)⁴⁵, Grădiștea (mormântul nr. 16)⁴⁶, Lișcoteanca (mormintele nr. 1 și nr. 4)⁴⁷, Plenița (mormântul nr. 1)⁴⁸, Vitănești (mormintele nr. 2 și nr. 3)⁴⁹, Săndulița- Sărulești⁵⁰ și Sopteriu - punctul *Fânațe*⁵¹.

Mormintele în groapă simplă, rectangulară, având colțurile ușor rotunjite, neprotejate cu bârne de lemn, sunt cunoscute și din descoperirile făcute la Mândrești (mormântul nr. 8)⁵², Ogrcov (mormintele nr. 1, nr. 3 și nr. 9)⁵³, Gura Galbenă (mormântul nr. 12 din movila II)⁵⁴, Ecaterinovka (mormintele nr. 2, nr. 12, nr. 13 din movila I, mormântul nr. 4 din movila II)⁵⁵, Cimislia (mormintele nr 7, nr. 9 și nr. 14)⁵⁶, Korobetovka (mormântul nr. 13)⁵⁷, Vesalma (mormântul nr. 20)⁵⁸, Tudorovo (mormântul nr. 2 din movila II)⁵⁹, Ternovka (mormintele din movilele 149, 179, 259, 280 și 351)⁶⁰, Cokiltiansk (mormintele nr. 9 - 10 și nr. 13 din movila II, mormintele nr. 3 - 4 din movila IV și mormintele nr. 6 și nr. 8 din movila V)⁶¹, Novie Rascați (mormintele nr. 2, nr. 4, nr. 6, nr. 14, nr. 16, nr. 26, nr. 29 din movila I, precum și mormintele nr. 1, nr. 4 - 6, nr. 8 din movila II)⁶², Purcari (mormântul nr. 6 din movila II)⁶³ și Olănești (mormintele nr. 4 din movilele XIV și XV)⁶⁴.

Mormintele având gropi rectangulare, simple, neacoperite cu bârne de lemn dispuse longitudinal sau transversal, se întâlnesc și în descoperirile făcute în movilele de la Carevbrod (mormintele nr. 2 - 3 din movila II)⁶⁵, Madara (mormântul nr. 6 din movila III)⁶⁶, Troianovo (mormântul nr. 1 din movila I)⁶⁷, Kneza (mormântul nr. 1 din movila I)⁶⁸, Tânava (mormintele nr. 3, nr. 6 - 7 și nr. 9 - 10 din movila I și mormintele nr. 1 - 2 din movila III)⁶⁹, Placidol (mormintele nr. 1 din movilele III, IV și V)⁷⁰, Zeglareci-Orljak (mormântul nr. 1 din movila movila I)⁷¹, Porucik-Gesanovo (mormântul nr. 3 din movila I)⁷² și Goran-Slatina (mormintele nr. 1 din movilele IV, VII și VIII, mormintele nr. 1, nr. 4 - 6 din movila V și mormintele nr. 1 - 2 din movila IX)⁷³.

În afara Dobrogei, mormântul nr. 93 își găsește analogii nu întrutotul perfecte - în descoperirile de la Gumelnita⁷⁴ și Balotești (mormântul nr. 14)⁷⁵.

Morminte protejate cu pietre sau în care cel decedat era depus pe lespezi de piatră, sunt atestate prin descoperirile de la Ukrainka⁷⁶, Bolgrad (mormântul nr. 9 din movila I și mormântul nr. 4 din movila V)⁷⁷, Ogradnoe (mormântul nr. 9 din movila II și mormântul nr. 32 din movila IX)⁷⁸, Glubokoe (mormântul nr. 7 din movila II)⁷⁹, Novie Rascați (mormântul nr. 20 din movila I)⁸⁰ și Olănești (mormântul nr. 11 din movila XIII)⁸¹.

Morminte ale căror gropi funerare erau protejate cu lespezi de piatră sunt cunoscute și din descoperirile făcute la Kavarna⁸² și Goran - Slatina (mormântul nr. 7 din movila V)⁸³.

În privința ritului funerar, mormintele de la Chilia Veche incluse în această grupă, se încadrează, așa cum am arătat mai sus, în categoriile I și F stabilite de Al. Häusler și în variantele 1 și 11 după tipologia lui E.V. Iarovoï, găsindu-și numeroase analogii atât în descoperirile făcute în Dobrogea cât și în afara ei.

Mormântul nr.2 din movila II, circumscris variantei 55 după tipologia lui E.V. Iarovoii, își găsește analogii, în Dobrogea în descoperirea făcută la Sarichioi (mormântul nr. 2)⁸⁴, iar în afara ei în cele de la Glăvăneștii Vechi (mormântul nr. 13 din movila I)⁸⁵, Holboca (mormintele nr. 26a, nr. 33 și nr. 36)⁸⁶, Balotești (mormintele nr. 11 și nr. 15)⁸⁷, Chirnogi - punctul *Suvîja lui Ghîțan*⁸⁸, Baldovinești (mormintele nr. 6 și nr. 10 - 11)⁸⁹, Grădiștea (mormântul nr. 16)⁹⁰, Lișcoteanca (mormintele nr. 1, nr. 4 și nr. 11)⁹¹, Brăilița (mormântul nr. 17)⁹², Gurbănești (mormântul nr. 1 din movila III)⁹³ și Vitănești (mormântul nr. 3 din movila I)⁹⁴.

Mormintele având poziția membrelor inferioare asemănătoare cu cea a mormântului nr. 2 din movila II de la Chilia Veche, sunt cunoscute și din descoperirile făcute la Purcari (mormintele nr. 1, nr. 12 și nr. 36 - 37 din movila I)⁹⁵ și Olănești (mormântul nr. 2 din movila I)⁹⁶, fiind date fie post Iamnaia, fie încadrate în cultura catacombelor.

Mormintele având o astfel de poziție a membrelor inferioare sunt semnalate și prin descoperirile de la Troianovo (mormântul nr. 2 din movila I)⁹⁷, Zeglari - Orljak (mormântul nr. 1 din movila II)⁹⁸ și Goran - Slatina (mormântul nr. 6 din movila III)⁹⁹, încadrate din punct de vedere cronologic în cultura Iamnaia.

În Dobrogea, ocru utilizat în ritualurile funerare nu numai în formele sale "clasice" ("covor" mai gros sau mai subțire depus pe fundul gropii sepulcrale, ori presărat deasupra scheletului în cantitate mai mare sau mai mică), ci și sub aspectul bulgărilor sau grămăjoarelor de bulgări depuse lângă schelet, se întâlnește în descoperirile de la Cernavodă (mormântul nr. 1/1961 avea bulgării de ocru depuși la picioare)¹⁰⁰, Hagieni (la mormântul din movila II au fost descoperiți doi bulgări de ocru depuși în dreptul occipitalului)¹⁰¹, Adanalkioi-Constanța¹⁰², Mihai Bravu (mormântul nr. 3 din movila I la care bulgărele de ocru era depus în dreptul craniului)¹⁰³, Luncavița punctul *Mocuța* (mormântul nr. 8 la care bulgării erau depuși lângă craniu)¹⁰⁴, Luncavița punctul *Drumul Vacilor* (la mormântul nr. 1 din movila II bulgărași de ocru erau depuși lângă occipitalul stâng)¹⁰⁵ și Independența Murighiol (mormântul nr. 1 din movila IV avea în inventarul său funerar și câțiva bulgărași de ocru)¹⁰⁶.

Descoperiri asemănătoare sunt atestate la Glăvăneștii Vechi (mormântul nr. 17 din movila I avea grămăjoara de ocru depusă sub craniul scheletului, iar la mormântul nr. 7 din movila II bulgării de ocru au fost depuși lângă obraz și la cotul drept)¹⁰⁷, Holboca (un bulgăre mare de ocru a fost descoperit la spatele scheletului din mormântul nr. 17)¹⁰⁸, Valea Lupului (mormântul nr. 5 avea bulgării de ocru depuși de o parte și de alta a craniului, precum și în dreptul humerusului stâng, iar la mormântul nr. 10 aceștia erau depuși lângă mâna dreaptă)¹⁰⁹, Corlăteni (la mormântul nr. 1 au fost găsiți câte un bulgăre de ocru lângă umărul și palma dreaptă)¹¹⁰, Balotești (mormântul nr. 4 avea bulgării de ocru depuși lângă oasele

faciale, iar la mormântul nr. 7 aceştia erau depuşi lângă oasele picioarelor)¹¹¹, Prăjeni (mormântul nr. 3 avea ca singur element de inventar funerar numeroşi bulgări de ocru)¹¹², Larga Jijia - Movileni (mormântul nr. 5 avea bulgărele de ocru depus sub craniu)¹¹³, Smeieni (mormintele nr. 5, nr. 12, nr. 14 şi nr. 19a din faza I-a de înmormântări avea depuşi bulgări de ocru în partea stângă a craniului)¹¹⁴, Gurbăneşti (la mormântul nr. 2 din movila I ocrul a fost găsit în dreptul coloanei vertebrale sub formă de mici grămezi)¹¹⁵, Baldovineşti (mormântul nr. 3 avea ocrul depus lângă frontal, mormântul nr. 4 lângă craniu, la mormântul nr. 13 o bucată de ocru roşu s-a găsit lângă occipital, iar lângă şoldul stâng un bulgăre cu diametrul de 12 cm, mormintele nr. 14 şi nr. 16 având bulgări de ocru roşu depuşi în apropierea craniului)¹¹⁶ şi Pleniţa (mormintele nr. 1 - 2 din movila I aveau ocrul depus sub formă de grămăjoare în stânga scheletului, respectiv la încheieturile membrelor superioare şi la glezne, iar la mormântul nr. 1 din movila II ocrul era depus în stânga craniului, la şold şi la cotul drept)¹¹⁷.

În inventarul mormântului nr. 5 din movila II de la Novie Rascaetii, bulgărele de ocru erau depus în partea dreaptă a craniului¹¹⁸, iar mormintele nr. 5 - 6 din movila VII de la Krasnoe şi mormântul nr. 3 din movila IV de la Galaja Pristan aveau scheletele depuse în gropile sepulcrale pe un "pat" de ocru roşu¹¹⁹.

Principalul element din inventarul funerar al mormintelor de la Chilia Veche, incluse în grupa I-a, cantitativ redus în raport cu numărul mormintelor, îl reprezintă vasele ceramice, lucrate cu mâna, depuse lângă craniu, de regulă, în stânga acestuia.

Pe teritoriul Dobrogei, morminte în care vasele ceramice erau depuse lângă craniu sunt semnalate în descoperirile de la Ceamurlia de Jos (mormântul nr. 1)¹²⁰, Luncaviţa - punctul *Mocuța* (mormântul nr. 15)¹²¹ şi punctul *Drumul Vacilor* (mormântul nr. 1 din movila II)¹²², Hagieni (mormântul din movila II)¹²³ şi Sarichioi (mormântul nr. 6)¹²⁴.

În afara Dobrogei, morminte similare, în care vasele ceramice ca obiecte de inventar funerar - erau depuse în dreptul craniului, sunt atestate prin descoperirile făcute la Glăvăneşti Vechi (mormintele nr. 3, nr. 13 şi nr. 17 aveau vasele depuse lângă craniu, în dreptul obrazului, la creştet sau lângă ceafă)¹²⁵, Valea Lupului (vasele descoperite în mormintele nr. 11 - 12 erau depuse în dreptul craniului)¹²⁶, Holboca (la mormântul nr. 6 vasul a fost descoperit în dreptul feței)¹²⁷, Baloteşti (vase descoperite în regiunea craniului la mormintele nr. 9 - 10 şi nr. 14)¹²⁸, Vânători (mormântul nr. 11)¹²⁹, Brăiliţa (mormântul nr. 8)¹³⁰, Baldovineşti (este vorba de mormintele nr. 2, nr. 14, nr. 16 - 17 ce aveau depus în regiunea craniului câte un vas)¹³¹, Lişcoteanca (mormintele nr. 11 - 12)¹³² şi Smeieni (mormântul nr. 29 din faza I-a de înmormântări)¹³³.

Vase ceramice, ca obiecte de inventar funerar, au fost găsite, în mormintele cu sau fără ocru, depuse și în alte regiuni ale scheletului:

- la picioare, ca de exemplu în descoperirile de la Căbești¹³⁴, Giurcani (mormântul nr. 6)¹³⁵, Tărpești (mormintele nr. 1 - 2)¹³⁶, Smeieni (mormântul nr. 12)¹³⁷;
- lângă coloana vertebrală, ca la mormântul nr. 7 de la Balotești¹³⁸;
- în dreptul toracelui, aşa cum a fost descoperit în inventarul mormântului nr. 15 de la Baldovinești¹³⁹;
- lângă coatele mâinilor și genunchii picioarelor, după cum atestă descoperirile de la Baldovinești (mormintele nr. 8 - 9)¹⁴⁰ și Chirnogi - punctul *Șuvița lui Ghitan* (mormântul nr. 1)¹⁴¹;
- lângă umerii scheletului, aşa cum este cazul mormintelor nr. 1 și nr. 4 de la Lișcoteanca¹⁴²;
- în dreptul femurului aşa cum a fost descoperit la Bogonos¹⁴³;
- pe pântecele scheletului, ca în cazul mormântului de copil de la Chirnogi - punctul *Șuvița lui Ghitan*¹⁴⁴.

Descoperiri similare, în care vasele ceramice, ca obiecte de inventar funerar, erau depuse în dreptul craniului, de regulă în stânga lui, sunt semnalate la Novie Rascați (mormintele nr. 4 și nr. 6 din movila I și mormântul nr. 1 din movila II)¹⁴⁵, Purcari (mormântul nr. 28 din movila I)¹⁴⁶ și Olănești (mormintele nr. 3, nr. 14 și nr. 28 din movila I, mormintele nr. 3 și nr. 5 din movila V, mormântul nr. 11 din movila XIII și mormântul nr. 4 din movila XV)¹⁴⁷.

La mormântul nr. 2 din movila I de la Novie Rascați vasul era depus în dreptul brațului stâng¹⁴⁸, iar la mormântul nr. 8 din movila XIII de la Olănești a fost găsit în colțul stâng al gropii sepulcrale¹⁴⁹.

În actualul stadiu al documentării, mormântul nr. 2 din movila II de la Chilia Veche, este singurul mormânt, nu numai din Dobrogea, în care a fost descoperită, ca obiect de inventar funerar, o fusaiolă lucrată dintr-o rotulă de animal.

Fusaiole, lucrate din capete de femur, având baza mare fațetată, partea superioară retezată pe orizontală, părțile laterale, bombate, păstrând curbura rotulei, prevăzute în partea centrală cu o perforație circulară, sunt cunoscute din descoperirile de la Suceava¹⁵⁰, Giurcani, Gura Hulubățului, Popeni-Cerchez¹⁵¹ și Lișcoteanca¹⁵², provenind însă nu din morminte de inhumare cu sau fără ocru, ci din aşezări sau din descoperiri întâmplătoare.

Inventarul funerar al mormintelor de la Chilia Veche, incluse în grupa I-a, este completat cu obiectele de podoabă descoperite în mormintele nr. 88 și 89, reprezentate de șapte mărgele din os și un inel de buclă spiralat.

Pe teritoriul Dobrogei, mărgele confectionate din oase sau dinți de animale, sunt semnalate ca obiecte de inventar funerar, exceptie făcând mormântul nr. 88 de

la Chilia Veche, doar într-un singur caz. Este vorba de mormântul nr. 6 din movila I de la Luncavița - punctul *Drumul Vacilor*, la care în dreptul calcaneului stâng a fost descoperit un număr de 90 de astfel de obiecte de podoabă, asemănătoare ca formă și dimensiuni cu cele de la Chilia Veche¹⁵³.

În afara spațiului istro-pontic, mărgele confectionate din oase, dinți sau colții de animale, prevăzute la unul din capete cu o perforație pentru suspensie, sunt documentate atât în mormintele de inhumare cu sau fără ocră, cum este cazul celor de la Glăvăneștii Vechi (mormântul nr. 17 din movila I)¹⁵⁴, Corlăteni¹⁵⁵, Valea Lupului (mormântul nr. 13)¹⁵⁶, Săbăoani (mormântul nr. 10)¹⁵⁷, Brăilița (mormintele nr. 3, nr. 6 și nr. 20)¹⁵⁸, Smeieni (mormântul nr. 19b)¹⁵⁹, Sultana - Odaia Vlădichii¹⁶⁰, Năeni - Buzău (mormântul nr. 8)¹⁶¹ și Reci (mormântul nr. 3)¹⁶², cât și în aşezările de la Lișcoteanca¹⁶³ și Bogdănești¹⁶⁴, precum și în adăposturile temporare din peșterile de la Igrita¹⁶⁵ și Izbândiș¹⁶⁶.

Astfel de obiecte de podoabă, confectionate din oase și dinți de animale, asemănătoare ca formă și dimensiuni cu cele de la Chilia Veche, sunt cunoscute și din descoperirile de la Bolgrad (mormântul nr. 9 din movila I)¹⁶⁷, Tudoroovo (mormântul nr. 1 din movila I)¹⁶⁸ și Usatovo (mormântul nr. 5 din movila VII, mormântul nr. 1 din movila II)¹⁶⁹.

Și în necropola de la Varna s-au descoperit astfel de obiecte de podoabă¹⁷⁰.

Inelul de buclă spiralat, descoperit în mormântul nr. 89 de la Chilia Veche ca obiect de inventar funerar, își găsește analogii perfecte, pe teritoriul Dobrogei, tot într-o singură descoperire: mormântul nr. 3 din movila I de la Mihai Bravu¹⁷¹.

Ca obiect de inventar funerar - în afara spațiului istro-pontic - inclusiv de buclă este atestat în descoperirile făcute în movilele de la Glăvăneștii Vechi (mormintele nr. 10 și nr. 12)¹⁷², Broșteni¹⁷³, Vânători (mormântul nr. 13)¹⁷⁴, Gurbănești (mormântul nr. 12 din movila II)¹⁷⁵, Smeieni (mormântul nr. 7 din faza a IV-a de înmormântări)¹⁷⁶, Sultana - Odaia Vlădichii¹⁷⁷, Năeni - Buzău (mormintele nr. 2 - 3)¹⁷⁸ și Plenița (mormântul nr. 1 din movila II)¹⁷⁹.

Inelele de buclă spirale, ca obiecte de inventar funerar, sunt semnalate și în descoperirile făcute la Glubokoe (mormântul nr. 26 din movila I)¹⁸⁰, Nerusay (mormântul nr. 14 din movila I)¹⁸¹, Jacowica (movila LX)¹⁸², Careva Moghila (mormântul nr. 9 din movila I)¹⁸³, Usatovo (mormintele nr. 2 din movilele II și XI, mormântul central din movila XII)¹⁸⁴, Sukleia (movila III)¹⁸⁵, Olănești (mormântul nr. 16 din movila I)¹⁸⁶ și Ogreev (mormântul nr. 6)¹⁸⁷.

Astfel de obiecte de podoabă, găsite în morminte, depuse ca obiecte de inventar funerar, sunt cunoscute și prin intermediul descoperirilor de la Madara (mormântul nr. 3 din movila I)¹⁸⁸, Troianovo (mormântul nr. 1 din movila I)¹⁸⁹ și Târnava (mormântul nr. 9 din movila I și mormântul nr. 1 din movila III)¹⁹⁰.

II. Grupa mormintelor ce aveau groapa funerară săpată în mantaua movilei. Ne referim la mormintele nr. 8 - 9, nr. 27 - 29, nr. 70, nr. 73 - 75, nr. 81, nr. 84 din movila I și la mormântul nr. 3 din movila II.

Remarcăm că mormântul nr. 75 suprapunea parțial groapa mormântului nr. 76 din prima grupă, dovedă concludentă că ne aflăm în fața a două etape de înmormântări din două perioade diferite.

- Gropile mormintelor din această categorie erau de formă ovală, excepție făcând groapa mormântului dublu care era de formă dreptunghiulară, având colțurile drepte.

- La nici unul din mormintele acestei categorii, după săparea gropii sepulcrale, pe fundul ei, nu s-a presărat un "covor" de ocru roșu.

- Toate scheletele aparținând mormintelor acestei grupe erau în poziție chircită. Aproape toate (mormintele nr. 8 - 9, nr. 28 - 29, nr. 73 - 75, nr. 81, nr. 84 din movila I și mormântul nr. 3 din movila II) aveau scheletele chircite pe partea stângă. Doar scheletele din mormintele nr. 27 și nr. 70 din movila I erau chircite pe partea dreaptă.

- În ceea ce privește poziția membrelor superioare, la această grupă, în șapte cazuri (mormintele nr. 9, nr. 28 - 29, nr. 70, nr. 73, nr. 81 și nr. 84) brațul aferent părții pe care scheletul era chircit, se afla întins de-a lungul corpului, celălalt fiind îndoit din cot și adus cu palma pe bazin sau pe abdomen.

La celelalte morminte ambele membre superioare erau îndoite din coate și aduse cu palmele în dreptul feței ori a bărbiei.

Luând în considerație poziția membrelor superioare, mormintele nr. 9, nr. 28 - 29 și nr. 81 se încadrează în varianta 41 după tipologia întocmită de E.V. Iarovoii¹⁹¹, mormintele nr. 8, nr. 74 - 75 din movila I și mormântul nr. 3 din movila II în varianta 48¹⁹², iar mormintele nr. 27, nr. 70, nr. 73 și nr. 84 în variantele 42, 34, 36 și 38 ale aceleiași tipologii¹⁹³.

Mormintele nr. 8, nr. 27, nr. 74 - 75 din movila I și mormântul nr. 3 din movila II, prin poziția membrelor superioare, se circumscru și variantei D din tipologia lui Al. Häusler¹⁹⁴.

- S-a constatat că poziția membrelor inferioare era relativ constantă: femurele formau unghi drept cu coloana vertebrală, tibiile fiind paralele cu femurile. În cazurile mormintelor nr. 75 din movila I și nr. 3 din movila II, membrele inferioare au fost îndoite puternic, ajungând cu genunchii în regiunea abdomenului.

- Pe oasele scheletelor din mormintele nr. 8 - 9, nr. 27, nr. 70, și nr. 81 din movila I s-au observat urme de ocru roșu. Mormântul nr. 28 prezenta urme de ocru numai pe tibii, iar pe oasele scheletelor din mormintele nr. 29, nr. 73 - 75, nr. 81 din movila I și pe cele ale scheletului din mormântul nr. 3 din movila II, ocrul roșu lipsea.

- Ca și în cazul primei grupe, marea majoritate a mormintelor erau orientate spre sectorul sudic: spre sud-est mormintele nr. 70, nr. 73 - 75, nr. 81, spre sud-vest mormintele nr. 28 - 29, nr. 84, iar spre sud mormântul nr. 9.

Mormintele nr. 27 din movila I și nr. 3 din movila II erau orientate spre nord, iar mormântul nr. 8 spre nord-est.

- Își la această grupă jumătate din numărul mormintelor au avut inventar. În cinci cazuri (mormintele nr. 9, nr. 27, nr. 70, nr. 73 din movila I și mormântul nr. 3 din movila II) s-au descoperit, în *partea stângă a craniului*, vase ceramice lucrate cu mâna din pastă grosieră, cel de al săselea mormânt (nr. 75) având ca inventar funerar un obiect de podoabă (un pandantiv), lucrat din piatră descoperit în zona toracică, iar *lângă craniu*, în dreptul feței, 16 dinți de animale, patru pietre și un arșic.

Celelalte morminte aparținând acestei grupe nu au avut nici un fel de inventar funerar.

Analizând mormintele, cu și fără ocru, de la Chilia Veche, incluse în grupa a II-a, cu descoperiri similare din Dobrogea și din afara ei, observăm atât elemente de analogie, cât și evidente deosebiri.

În Dobrogea, în actualul stadiu al documentării, mormintele cu și fără ocru de la Chilia Veche incluse în grupa a II-a, excepție făcând mormântul dublu nr. 28 - 29, ale căror gropi sepulcrale, de formă ovală, au fost practicate în mantaua movilei, își găsesc analogii în descoperirile de la Nalbant¹⁹⁵, Mihai Bravu¹⁹⁶ și Luncavița¹⁹⁷.

Astfel de morminte, ale căror gropi funerare au fost practicate în mantalele movilelor, sunt cunoscute și din descoperirile făcute la Glăvănești Vechi (movilele I și II)¹⁹⁸, Holboca¹⁹⁹, Valca Lupului²⁰⁰, Vânători²⁰¹, Giurcani (movilele I și II)²⁰², Galați-cartier Dunărea²⁰³, Baldovinești²⁰⁴, Brăilița²⁰⁵, Râmnicelu²⁰⁶, Roșiori²⁰⁷, Horia-Făurei²⁰⁸, Gurbănești²⁰⁹, Smeieni²¹⁰ și Sultana²¹¹.

Morminte secundare sunt atestate și în movilele de la Frunzeni²¹², Mândrești²¹³, Ogreev²¹⁴, Gura Galbenă²¹⁵, Ecaterinovka²¹⁶, Parcani²¹⁷, Ternovka²¹⁸, Novic Rascați²¹⁹, Purcari²²⁰, Olănești²²¹, precum și în cele de la Carevbrod²²², Madara²²³, Kalugerica²²⁴, Tărnava²²⁵, Placidol²²⁶, Zeglarci-Orljak²²⁷ și Goran-Slatina²²⁸.

Mormântul dublu, nr. 28 - 29, singular deocamdată în aria descoperirilor din Dobrogea, își găsește analogii la Glăvănești Vechi²²⁹, Holboca²³⁰, Valea Lupului²³¹, Stoicanî²³², Brăilița²³³, Smeieni²³⁴, Sultana - Odaia Vladichii²³⁵ și Plenița²³⁶.

Morminte duble cunoaștem și prin intermediul cercetărilor efectuate în movilele de la Olănești (mormântul nr. 2 din movila VI)²³⁷ și Ogreev²³⁸.

Și în movila I de la Carevbrod a fost dezvelit un mormânt dublu²³⁹.

În stadiul actual al cercetărilor mormintele nr. 8 - 9, nr. 27 - 28, nr. 70 și nr. 81 din movila I pe ale căror oase s-au observat urme mai mult sau mai puțin

puternice de ocru roșu, își găsesc analogii, în Dobrogea, într-o singură descoperire. Este vorba de mormintele nr. 2 și nr. 8 din movila I de la Mihai Bravu, morminte practicate în mantaua movilei, ale căror oase prezenta urme de ocru roșu²⁴⁰.

Morminte secundare pe ale căror oase s-au observat urme de ocru roșu sunt cunoscute și prin intermediul descoperirilor făcute în movilele de la Glăvănești Vechi (mormintele nr. 1 - 2, nr. 4, nr. 8, nr. 14 din movila I și mormintele nr. 6 și nr. 10 din movila II)²⁴¹, Holboca (mormintele nr. 34, nr. 37, nr. 42 și nr. 44)²⁴², Brăilița (mormintele nr. 1, nr. 6, nr. 17 - 19)²⁴³, Baldovinești (mormintele nr. 14 și nr. 16)²⁴⁴ și Gurbănești²⁴⁵.

Elementul principal din inventarele funerare ale mormintelor de la Chilia Veche, incluse în grupa a II-a, redus din punct de vedere cantitativ, raportat la numărul mormintelor, îl reprezintă vasele ceramice, lucrate cu mâna din pastă grosieră, depuse de regulă în *stânga craniului*.

Pe teritoriul Dobrogei, în stadiul actual al cercetărilor, în afara mormintelor de la Chilia Veche, doar în două cazuri au mai fost descoperite, ca elemente de inventar funerar, vase ceramice depuse în dreptul craniului. Ne referim la mormintele nr. 4 din movila II de la Mihai Bravu²⁴⁶, și la mormântul nr. 6 din movila *Mocuța* de la Luncavița²⁴⁷.

Morminte similare, în care vasele ceramice, ca obiecte de inventar funerar, erau depuse în dreptul craniului, sunt atestate de la Glăvăneștii Vechi (mormintele nr. 7 și nr. 12 din movila I, mormântul nr. 4 din movila II)²⁴⁸, Holboca (mormintele nr. 34 - 35)²⁴⁹, Vânători (mormântul nr. 14)²⁵⁰, Baldovinești (mormintele nr. 16 - 17)²⁵¹, Râmnicele (mormântul nr. 10)²⁵², și Horia - Făurei²⁵³.

Vasele ceramice, ca obiecte de inventar funerar, au fost găsite în mormintele secundare cu și fără ocru, depuse și în alte regiuni ale scheletului:

- la picioare, ca de exemplu în mormântul nr. 9 de la Holboca²⁵⁴;
- în dreptul toracelui după cum atestă descoperirile de la Glăvăneștii Vechi (mormântul nr. 11 din movila I)²⁵⁵, Vânători (mormântul nr. 6)²⁵⁶, Giurcani (mormântul nr. 2 din movila II)²⁵⁷ și Smeieni (mormântul nr. 7)²⁵⁸;
- lângă coatele mâinilor și genunchii picioarelor, ca la mormintele nr. 8 - 9 de la Baldovinești²⁵⁹.

Descoperiri similare, în care vasele ceramice erau depuse în dreptul craniului, sunt semnalate și în movilele de la Purcari (mormintele nr. 16, nr. 28 din movila I, mormântul nr. 9 din movila II)²⁶⁰ și Olănești (mormântul nr. 2 din movila XIII)²⁶¹.

Mormintele nr. 14 și nr. 23 din movila I și mormântul nr. 9 din movila III de la Purcari aveau vasele ceramice depuse în dreptul mâinilor și, respectiv, a genunchilor²⁶².

În movile I și III de la Madara au fost dezvelite morminte secundare în care vasele ceramice, ca obiecte de inventar funerar, erau depuse în dreptul mâinilor²⁶³.

Inventarul funerar al mormintelor de la Chilia Veche, incluse în grupa a II-a, este completat cu obiectul de podoabă descoperit în mormântul nr. 75, reprezentat de un pandantiv din piatră, de formă aproximativ romboidală, prevăzut la unul din capete cu o perforație transversală pentru suspensie.

Pandantivul, ca obiect de inventar funerar, este semnalat în descoperirile făcute în Dobrogea, la Ceamurlia de Jos (mormântul nr. 1)²⁶⁴ și Sarichioi (mormântul nr. 1)²⁶⁵.

Un astfel de obiect de podoabă confectionat din marmură este documentat și în marea necropolă de la Brăilița²⁶⁶.

În stadiul actual al cercetărilor, mormântul nr. 75, care avea în inventarul său funerar, printre altele, și patru pietre, își găsește analogii, în repertoriul descoperirilor făcute pe teritoriul Dobrogei, la Luncavița - punctul numit *Drumul Vacilor* (mormântul nr. 6)²⁶⁷ și punctul *Mocuța* (mormântul nr. 8)²⁶⁸.

Mormintele în care s-au descoperit, ca piese de inventar funerar, arșice sunt semnalate la Giurcani²⁶⁹ și Larga Jijia-Movileni²⁷⁰, iar morminte ce aveau în inventarul lor funerar pietre sunt cunoscute la Glăvănciții Vechi (mormântul nr. 13 din movila I avea depusă lângă craniu o piatră plată, rotundă, puțin tocită, cu diametrul de 5 cm)²⁷¹, Corlăteni²⁷², Balotești (mormântul nr. 3 în inventarul căruia, alături de oase de caprine, s-au descoperit și trei pietre mari de râu)²⁷³ și Brăilița (mormântul nr. 17 avea depusă lângă femurul drept o piatră ovală)²⁷⁴.

Inventarul funerar al mormântului nr. 3 din movila III de la Purcară, mormânt încadrat cronologic în perioada post Iamnaia, conținea, printre altele, și un arșic²⁷⁵.

Piatra, ca element de inventar funerar, este prezentă și în mormântul nr. 9 din movila V de la Goran-Slatina²⁷⁶.

Prezența pietrelor în ritualurile funerare, fie că mormintele în care au fost descoperite sunt principale, fie că ele au fost practicate ulterior ridicării movilei, au dus la emisarea ipotezei că ar putea indica *cromleh-uri (steinpackung)*, foarte răspândite în stepele nord-pontice, sau cel puțin o reminescență a acestora²⁷⁷.

Prezentarea mormintelor, a ritului și ritualului funerar, precum și a diverselor categorii de obiecte, atrage după sine necesitatea încadrării cronologice a celor două grupe de morminte din movilele de la Chilia Veche.

Pentru mormintele incluse în grupa I-a, unele elemente din ritul și ritualul funerar - gropile rectangulare având colțurile rotunjite, poziția dorsală a scheletelor, genunchii fiind ridicați și căzuți apoi lateral dreapta sau stânga, prezența ochrului

(presărat sub formă de "covor" pe fundul gropii sepulcrale după săparea acesteia și, într-o cantitate mai mare sau mai mică, deasupra scheletelor), apariția în inventarele funerare a mărgelelor confecționate din oase de animale și a inelului de buclă în spirală, elemente caracteristice perioadei târzii a culturii Iamnaia -, precum și analogiile pentru vasele ceramice, chiar dacă nu există o identitate absolută, pentru că ar fi o încercare forțată să vorbim despre un sincronism perfect în această etapă, analogii cu unele vase din mormintele de la Brăilița²⁷⁸ și Stoicani²⁷⁹, vase tipice culturii Cernavoda II faza târzie, corespunzătoare sfârșitului culturii Foltești²⁸⁰, asigură încadrarea lor în orizontul în care în sud-estul României ilustrează ultima perioadă de tranziție la epoca bronzului.

Vasul găsit în inventarul mormântului nr. 100 are analogii la Ploscoie (movila 196)²⁸¹, Ogorodnoe (mormântul nr. 14 din movila II-1)²⁸², Parkany²⁸³, Marino (mormântul nr. 4 din movila II)²⁸⁴ și Beljaevka (mormântul nr. 32 din movila I)²⁸⁵; cel din mormântul nr. 94 își găsește corespondent în descoperirile făcute la Kalancak (mormântul nr. 1 din movila I)²⁸⁶ și Odessa (mormântul nr. 20 din movila I)²⁸⁷, vasul din mormântul nr. 86 prezintă similitudini cu cele descoperite la Odessa (mormântul nr. 17 din movila I)²⁸⁸ și Dareivka (movila II-4)²⁸⁹, iar vasele din mormintele nr. 102 din movila I și nr. 2 din movila II au analogii la Olănești (mormântul nr. 28 din movila I)²⁹⁰ și respectiv Sukleja (movila 102(3))²⁹¹.

Mormintele incluse în grupa a II-a, caracterizate prin schelete chircoite, în care ocrul se găsește în cantitate redusă sau lipsește și a căror inventar funerar, în special vasele ceramice, prezintă analogii cu descoperiri de tip Srubno-Hvalinsk făcute la Holboca²⁹², Baldovinești²⁹³ și Ceamurlia de Jos²⁹⁴, aparțin etapei finale a bronzului mijlociu sau perioadei de început a bronzului târziu, în sprijinul acestei încadrări venind și analogiile găsite pentru vasele ceramice din inventarele lor funerare.

Vasul descoperit în mormântul nr. 3 din movila II are corespondent la Purcari (mormântul nr. 9 din movila III)²⁹⁵, Olănești (mormântul nr. 12 din movila I)²⁹⁶, Tudorovo (mormântul nr. 3 din movila II)²⁹⁷, Tiraspolia (mormântul nr. 3 din movila 285)²⁹⁸, Jacowica (mormântul nr. 1 din movila 43)²⁹⁹ și Odessa (mormântul nr. 25 din movila I)³⁰⁰; vasul din mormântul nr. 70 din movila I are analogii la Vesalma³⁰¹, Odessa (mormântul nr. 17 din movila I)³⁰², Novocernomore (mormântul nr. 18 din movila IV)³⁰³, Kalancak (mormântul nr. 6 din movila II)³⁰⁴, Gruesevka (mormântul nr. 6 din movila I-1)³⁰⁵, Purcari (mormântul nr. 3 din movila V)³⁰⁶ și Olănești³⁰⁷; cel din inventarul mormântului nr. 73 are similitudini cu vasele descoperite la Jacowica (mormântul nr. 1 din movila 40)³⁰⁸, Ogorodnoe (mormântul nr. 16 din movila I-1)³⁰⁹, Vesatonovka (mormântul nr. 20 din movila IV)³¹⁰ și Domanevka³¹¹; vasul din mormântul nr. 9 își găsește analogii la Beljaevka (mormântul nr. 27 din movila I)³¹² și Odessa (mormântul nr. 22 din movila I)³¹³ iar

cel din mormântul nr. 27 în descoperirile de la Purcari (mormântul nr. 16 din movila VII)³¹⁴, toate analogiile de mai sus fiind încadrate în cultura Sabatinovka sau în epoca bronzului.

Mormintele din movilele de la Chilia Veche aduc noi informații asupra a două perioade foarte controversate și, încă nu pe deplin lămurite: perioada de tranziție și sfârșitul bronzului mijlociu, când în regiunea Dunării de Jos au loc deplasări ale unor comunități indo-europene, despre care deținem numai informații provenite din monumente tumulare funerare.

Informațiile arheologice obținute în urma cercetării celor două movile de la Chilia Veche constituie un punct de plecare și de sprijin pentru cercetările viitoare privind perioada de tranziție și epoca bronzului în Dobrogea.

Note

1. Gr. Antipa, An. Acad. Rom., Mem. Sect. Șt., seria II, t. XXXVI; C. Brătescu, *Bul. Soc. Rom. Geograf.*, T. XLI, 1922; Gr. Vasilescu, *Contribution à l'étude de la formation du Delta du Danube*, Cluj, 1927; G. Vâlsan, *Comptes rendus du Congrès International de Géographie*, vol II, Varșovia, 1934; I. Petrescu, *Delta Dunării. Geneză și evoluție*, Ed. Științifică, București, 1957; P. Cotet, *Probl. de geografie*, vol. VII, 1960; A.C.Banu, I. Rudescu, *Delta Dunării*, Ed. Științifică, București, 1965; C.M. Ștefănescu, *La formation et l'évolution du Delta du Danube*, Paris, 1981.
2. În afara cercetărilor de la Chilia Veche, singurele săpături arheologice sunt cele efectuate pe grindurile Letea și Caraorman, v. G. Simion, Peuce II, 1971, pp. 47 - 61.
3. *Zona de vîrsare a Dunării. Monografie hidrologică*, București, 1963; *Geografia văii Dunării românești*, Ed. Acad., 1969; *Geografia României*, vol. I, Ed. Acad., București, 1965.
4. Ritul, ritualul și materialele arheologice descoperite în inventarele funerare arată că ultimele înmormântări practicate în movilele de la Chilia Veche aparțin sarmatilor. Gh. Mănuțu-Adameșteanu, care a participat la cercetări, plasează aceste morminte în perioada feudalismului timpuriu (v. Gh. Mănuțu-Adameșteanu, *Simposia Tracologica* 7, 1989, Tulcea, pp. 429 - 430), iar mai recent o parte dintre acestea sunt atribuite secolelor VI - VII (v. D. Marcu, *Bul. Com. Mon. Ist. I*, 1990, 1 - 2, p. 31).
5. Analiză IFA, proba 20:

Mn ppM	62 (mangan)	- 0,0062%
Na		- 0,1%
Ca		- 3,8%
Fe		- 5%
La ppM		- 0,0043%
6. M. Dinu, *Materiale III*, 1957, pp. 161 - 178; idem, *Materiale V*, 1959, pp. 247 - 256; idem, *Materiale VI*, 1959, pp. 203 - 211; idem, *Preistoria Alpina* 10, 1974, Trento, p. 263.

7. V.I. Zirra, SCIV 3, 1952, pp. 94 - 103; E. Comşa, Thraco-Dacica 6, 1985, 1 - 2, pp. 145 - 160.
8. N.I. Simache, V. Teodorescu, Materiale VIII, 1962, pp. 273 - 282.
9. M. Bridiu, SCIVA 36, 1985, 3, pp. 235 - 248.
10. D. Berciu, S. Morintz, SCIV 4, 1953, 1-2, p. 126-127; D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, vol I, Bucureşti, 1965, p. 53; S. Morintz, Pontica V, 1972, pp. 54 - 56; idem, *Contribuţii arheologice la istoria tracilor timpurii*, vol I, Ed. Academiei, Bucureşti, 1978, p. 90; E. Comşa, Pontica XI, 1978, pp. 20 - 21.
11. v. supra nota 4.
12. I. Vasiliu, *Noi informaţii privind epoca bronzului în nordul Dobrogei. Movilele funerare de la Luncaviţa - punctul Drumul-Vaciilor*, Peuce XI (sub tipar).
13. idem, *Mormintele cu ocru de la Luncaviţa-movila Mocuţa*, Peuce XI (sub tipar).
14. E. Comşa Thraco-Dacica 3, 1982, pp. 85 - 93.
15. idem, SCIVA 38, 1987, 4, pp. 381; idem SCIVA 36, 1985, 4, p. 343.
16. I. Nestor şi colab. SCIV 1, 1950, 1, p. 27-30; idem, SCIV 2, 1951, 1, pp. 64 - 66; E. Comşa, *op. cit.*, pp. 367 - 387; idem, *op. cit.*, pp. 338 - 345.
17. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, pp. 273 - 282.
18. N. Harătche, I.T. Dragomir, Materiale III, 1957, pp. 139 - 144; I.T. Dragomir, Materiale V, 1959, pp. 671 - 694; N. Harătche, F. Anastasiu, *Brăiliţa. Aşezări şi cimitire omeneşti datând din epoca neolitică până în pragul orânduirii feudale*, Brăila, 1968, pp. 18 - 23.
19. Al. Häusler, *Die Gräber der älteren Ockergrabkultur zwischen Dnepr und Karpaten*, Berlin, 1976, fig. 1/I.
20. E.V. Iarovoi, *Drevneisie scotovodceskie plemena Jugo-zapada SSSR*, Chişinău, 1985, p. 38, fig. 2/1.
21. *ibidem*, p. 42, fig. 2/55.
22. v. supra nota 12.
23. E. Lăzurcă, *Mormintele tumulare de la Nalbant, judeţul Tulcea*, comunicare susţinută la cea de-a XXIII-a sesiune anuală de rapoarte, Sibiu, 17 - 18 martie 1989.
24. I. Nestor, Analele Dobrogei XVIII, 1937, p. 16.
25. E. Lăzurcă, Peuce VIII, 1980, p. 10.
26. N. Harătche, Pontica IV, 1971, pp. 249 - 250.
27. D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, p. 126; D. Berciu, *op. cit.*, pp. 52 - 54; S. Morintz, *op. cit.*, p. 54.
28. Cercetări G. Simion, 1978, raport prezentat la a XIII-a sesiune anuală de rapoarte, Oradea, 1979.
29. I. Vasiliu, *Date noi privind înmormântările cu ocru din Dobrogea. Mormintele funerare de la Mihai Bravu*, Peuce XI (sub tipar).
30. E. Lăzurcă, *op. cit.*
31. v. supra nota 13.
32. D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, p. 127; D. Berciu, *op. cit.*, p. 53; S. Morintz, *op. cit.*, p. 55.
33. N. Harătche, *op. cit.*, pp. 250 - 252; N. Harătche, F. Anastasiu, *Sesiunea de comunicări ştiinţifice a muzeelor de istorie*, vol. I, 1971, pp. 128, 130.
34. S. Morintz, *op. cit.*, p. 92, nota 31; N. Harătche, Danubius VIII - IX, 1979, p. 77.

35. I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 56; E. Comșa, *op. cit.*, pp. 340, 342.
36. D. Tudor și colab., SCIV 4, 1953, 1-2, p. 411; E. Comșa, *op. cit.*, pp. 85 - 93.
37. M. Petrescu-Dîmbovița și colab., SCIV 1, 1950, 1, p. 62; M. Petrescu-Dîmbovița, Materiale I, 1953, pp. 117 - 132, 153 - 154.
38. M. Dinu, *op. cit.*, pp. 173 - 174; idem, *op. cit.*, pp. 250 - 251; idem, *op. cit.*, pp. 204 - 207.
39. C. Cihodaru, R. Vulpe, R. Petre, Șt. Kiss, SCIV 2, 1951, 1, pp. 221 - 222.
40. S. Marinescu-Bîlcu, SCIV 15, 1964, 2, pp. 241 - 244.
41. M. Brădiu, Thraco-Dacica 8, 1987, 1 - 2, p. 11.
42. C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, SCIVA 38, 1987, 3, pp. 227 - 229.
43. E. Tudor, SCIV 24, 1973, 2, p. 283.
44. N. Hartușe, I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 140; I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 676.
45. N. Hartușe, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 41 - 42, 45.
46. N. Hartușe, F. Anastasiu, V. Sîrbu, Istros II - III, 1983, p. 51.
47. N. Hartușe, *op. cit.*, p. 70.
48. D. Berciu și colab., SCIV 2, 1951, 1, p. 239; SCIV 3, 1952, pp. 164 - 165.
49. V. Leahu, G. Trohani, Cercetări Arheologice III, 1979, pp. 128 - 133.
50. A. Ulanici, Cercetări arheologice VII, 1984, pp. 113 - 115.
51. G. Marinescu, SCIVA 26, 1975, 3, p. 401.
52. V.A. Dergacev, *Pamiatniki epohu bronzii*, Chișinău, 1973, p. 8.
53. *ibidem*, pp. 16 - 17.
54. *ibidem*, pp. 19 - 20.
55. *ibidem*, pp. 20 - 23.
56. *ibidem*, pp. 25 - 26.
57. *ibidem*, p. 27.
58. *ibidem*, p. 27.
59. *ibidem*, p. 30.
60. *ibidem*, p. 36.
61. N.A. Chetaru, V.P. Haheu, *Archeologische issledovaniia v Moldavii v 1985*, Chișinău, 1990, pp. 59 - 61, 70, fig. 7/3 - 5, 8/4 - 5, 11/4.
62. E.V. Iarovoi, *Kurganii epolita-epohi bronzii nisnego podnestroviiia*, Chișinău, 1990, pp. 11 - 14, 33 - 37, fig. 3/2, 7/3, 6.
63. *ibidem*, p. 92, fig. 40/6.
64. *ibidem*, pp. 208, 211, fig. 94/2, 96/4.
65. I. Panaitov, *Iamnata Kultura v Bilgarskite zemi*, Sofia, 1989, pp. 67 - 68, fig. 12, 13.
66. *ibidem*, p. 72, fig. 21.
67. *ibidem*, pp. 83 - 84, fig. 30.
68. *ibidem*, p. 94, fig 55.
69. *ibidem*, pp. 88 - 90, fig. 34, 51 - 51, 54.
70. *ibidem*, pp. 113 - 115, 118 - 119, fig. 98 - 99, 101 - 103, 106.
71. *ibidem*, p. 122, fig. 110 - 111.
72. *ibidem*, pp. 131 - 132, fig 125 - 126.
73. *ibidem*, pp. 141 - 144, 146 - 147, 152 - 154, fig 136.
74. D.V. Rosetti, Materiale VI, 1959, p. 812.
75. C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 229.
76. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 144, fig. 41/4.
77. *ibidem*, pp. 102 - 103, fig. 26/1, 3.
78. *ibidem*, p. 109, fig. 32/9.
79. *ibidem*, p. 109, fig. 33/4.
80. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, p. 22, fig. 8/3.
81. *ibidem*, pp. 201 - 202, fig 92/1 - 2.
82. I. Panaitov, *op. cit.*, p. 133, fig. 128.
83. *ibidem*, p. 147, fig. 141.

84. E. Oberlander-Tîrnoveanu, I. Oberlander-Tîrnoveanu, *Materiale*, Oradea, 1979, p. 64.
85. E. Comșa, *op. cit.*, p. 374, fig. 8/3.
86. idem, *op. cit.*, pp. 151 - 153, fig. 7/1, 4.
87. C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 229, fig. 3/2, 4.
88. S. Morintz, B. Ionescu, SCIV 19, 1968, 1, p. 105.
89. N. Hartușe, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 42 - 43, fig. 55.
90. N. Hartușe, F. Anastasiu, V. Sîrbu, *op. cit.*, p. 51.
91. N. Hartușe, *op. cit.*, p. 70, fig. 3/3.
92. N. Hartușe, I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 141; I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 683.
93. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 802.
94. V. Leahu, G. Trohani, *op. cit.*, pp. 128 - 133, fig. 3/1.
95. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, pp. 42 - 44, 58, 82, fig. 18/1, 25/1, 36/2, 4.
96. *ibidem*, p. 134, fig. 59/3.
97. Panaiotov, *op. cit.*, p. 84, fig. 32.
98. *ibidem*, pp. 125 - 126, fig. 115 - 116, 118.
99. *ibidem*, p. 140, fig. 133.
100. D. Berciu, S. Morintz, *Materiale VII*, 1961, p. 53.
101. N. Hartușe, *op. cit.*, p. 250.
102. E. Comșa, *op. cit.*, p. 22.
103. v. supra nota 29.
104. v. supra nota 13.
105. v. supra nota 12.
106. G. Simion, Peuce IX, 1991, p. 34.
107. E. Comșa, *op. cit.*, p. 376; idem, *op. cit.*, p. 342.
108. idem, *op. cit.*, p. 148.
109. M. Dinu, *op. cit.*, p. 174; idem, *op. cit.*, p. 251.
110. D. Tudor și colab., *op. cit.*, p. 411.
111. C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 227.
112. N. Ursulescu, P. Sadurschi, Hierasus VI, 1986, p. 16.
113. I. Nestor și colab., SCIV 3, 1952, p. 55.
114. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.
115. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 793.
116. N. Hartușe, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 41 - 42, 44 - 46.
117. D. Berciu și colab., *op. cit.*, p. 239; SCIV 3, 1952, p. 165.
118. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, p. 34.
119. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 88, fig. 13/14 - 16.
120. D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, p. 126; D. Berciu, *op. cit.*, p. 53; S. Morintz, *op. cit.*, pp. 54 - 55.
121. v. supra nota 13.
122. v. supra nota 12.
123. N. Hartușe, *op. cit.*, p. 250, fig. 1/1 - 2.
124. E. Oberlander-Tîrnoveanu, I. Oberlander-Tîrnoveanu, *op. cit.*, p. 64.
125. E. Comșa, *op. cit.*, p. 369, 374, 376.
126. M. Dinu, *op. cit.*, p. 251.
127. E. Comșa, *op. cit.*, p. 145.
128. C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, pp. 227, 229.
129. M. Brudiu, *op. cit.*, p. 237.
130. N. Hartușe, I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 141; N. Hartușe, *Materiale V*, 1959, p. 228, fig. 7/2; I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 679, fig. 5/1.
131. N. Hartușe, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 41, 44 - 45.
132. N. Hartușe, Istros V, 1987, p. 33; idem, *op. cit.*, p. 70, fig. 3/3.
133. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.

134. C. Buzdugan, Carpica I, 1968, p. 64.
135. idem, Cercetări Arheologice IV, 1981, p. 13.
136. S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, pp. 241 - 242.
137. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.
138. C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 227.
139. N. Harțuche, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 44 - 45.
140. *ibidem*, pp. 42 - 43.
141. S. Morintz, B. Ionescu, *op. cit.*, p. 104.
142. N. Harțuche, SCIV 24, 1973, 1, pp. 19 - 20, fig. 3/2; idem, *op. cit.*, p. 70.
143. M. Petrescu-Dîmbovița, SCIV 1, 1950, 2, p. 113.
144. S. Morintz, B. Ionescu, *op. cit.*, p. 104.
145. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, pp. 11 - 14, 32 - 34, fig. 3/6, 4/1, 12/1.
146. *ibidem*, pp. 74 - 75, fig. 32/6.
147. *ibidem*, pp. 133, 142, 152, 168 - 171, 201 - 202, 211, fig. 59/2, 63/1, 65/3, 74/3, 75/1, 92/1 - 2, 96/4.
148. *ibidem*, p. 11, fig. 3/2.
149. *ibidem*, p. 200, fig. 91/1.
150. L. Chișescu, SCIVA 27, 1976, 1, p. 105, fig. 3/5.
151. M. Rotaru, Thraco-Dacica 4, 1983, 1 - 2, p. 82, fig. 3/2, 4/2.
152. N. Harțuche, *op. cit.*, p. 21, fig. 23/6.
153. v. supra nota 12.
154. E. Comșa, *op. cit.*, p. 376, fig. 11/4.
155. I. Nestor și colab. *op. cit.*, pp. 31 - 32; E. Comșa, *op. cit.*, p. 88, fig. 4/1; P. Roman, SCIVA 37, 1986, 1, p. 49, fig. 5/2.
156. M. Dinu, *op. cit.*, p. 251, fig. 8.
157. M. Ursache, Carpica II, 1969, p. 37, fig. 1/2.
158. N. Hartuche, I.T. Dragomir, *op. cit.*, pp. 140 - 141, fig. 13/1; I.T. Dragomir, *op. cit.*, pp. 676 - 677, 684 - 685, fig. 5/3 - 8, 9 - 14.
159. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.
160. S. Morintz, B. Ionescu, *op. cit.*, p. 116.
161. Al. Vulpe, V. Drâmbocianu, SCIVA 32, 1981, 2, p. 177, fig. 9/4.
162. Z. Székely, Materiale VIII, 1962, p. 327, fig. 4/10 - 11.
163. N. Hartuche, *op. cit.*, p. 21.
164. M. Florescu, C. Buzdugan, Arh. Mold. VII, 1972, p. 177.
165. I. Emödi, SCIVA 31, 1980, 2, pp. 248, 251, fig. 22/188, 25/222; idem, Traco-Dacica 6, 1985, 1 - 2, p. 134, fig. 25/84 - 85.
166. idem, *op. cit.*, p. 128, fig. 15/22.
167. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 102, fig. 26/19.
168. V.A. Dergacev, I.V. Manzura, *Pogrebalinie complexii poztneego Tripolitii*, Chișinău, 1991, p. 74, fig. 52/5.
169. Z.F. Patakova, *Usatovskoe poselenie i moghilniki*, Kiev, 1979, p. 55, 80, fig. 21/5; 32/2, V.A. Dergacev, I.V. Manzura, *op.cit.*, pp. 97, 112, fig. 61/10, 71/9.
170. I.S. Ivanov, Izvestia-Varna XIV (XXIX), 1978, p. 85, fig. 2/6, 6/9.
171. v. supra nota 29.
172. I. Nestor și colab., *op.cit.*, pp. 28 - 29, idem, *op.cit.* p. 64; E. Comșa, *op.cit.*, pp. 372, 374, fig. 11/1 - 2, 12/3.
173. M. Petrescu-Dîmbovița, *op.cit.*, p. 117, fig. 1d.
174. M. Brudiu, *op.cit.*, p. 239, fig. 3/2.

175. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 798, fig. 15/2.
176. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 279.
177. S. Morintz, B. Ionescu, *op. cit.*, p. 116.
178. Al. Vulpe, V. Drămbocianu, *op. cit.*, pp. 176 - 177, fig. 8/4.
179. SCIV 3, 1952, p. 164, fig. 21.
180. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 108, fig. 29/12.
181. *ibidem*, p. 109, fig. 31/4.
182. *ibidem*, p. 116, fig. 21/6.
183. *ibidem*, p. 92, fig. 20/8.
184. V.A. Dergacev, I.V. Manzura, *op. cit.*, pp. 102, 107, 114, fig. 63/3, 68/6 - 8, 72/16; Z.F. Patakova, *op. cit.*, p. 73, fig. 30/10.
185. *ibidem*, p. 71, fig. 47/11.
186. E.V. Iarovoii, *op. cit.*, p. 145, fig. 63/3.
187. V.A. Dragacev, *op. cit.*, p. 16, fig. 2/6.
188. I. Panaiotov, *op. cit.*, p. 70, fig. 17.
189. *ibidem*, p. 84, fig. 31.
190. *ibidem*, p. 90, fig. 47, 53.
191. E.V. Iarovoii, *op. cit.*, p. 41, fig. 2/41.
192. *ibidem*, p. 42, fig. 2/48.
193. *ibidem*, p. 42, fig. 2/34, 36, 38, 42.
194. Al. Häusler, *op. cit.*, fig. 1/D.
195. E. Lăzurca, *op. cit.*
196. v. supra nota 29.
197. v. supra. notele 12 - 13.
198. E. Comşa, *op. cit.*, pp. 369, 371, 373 - 374; idem, *op. cit.*, p. 340.
199. idem, *op. cit.*, pp. 148, 152 - 155.
200. M. Dinu, *op. cit.*, p. 251.
201. M. Brudiu, *op. cit.*, pp. 240 - 242.
202. C. Buzdugan, *op. cit.*, p. 13; idem, Cercetări Arheologice V, 1982, p. 30.
203. M. Brudiu, *op. cit.*, p. 244.
204. N. Hartușe, F. Anastasiu, *op. cit.*, p. 42 - 45; N. Hartușe, *op. cit.*, p. 16.
205. N. Hartușe, I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 139; I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 671.
206. N. Hartușe, *op. cit.*, p. 19; idem, *op. cit.*, pp. 69 - 70.
207. N. Hartușe, Istros I, 1980, p. 132.
208. idem, *op. cit.*, p. 70.
209. D.V. Rosetti, *op. cit.*, pp. 791 - 816.
210. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 279.
211. S. Morintz, B. Ionescu, *op. cit.*, p. 116.
212. V.A. Dergacev, *op. cit.*, p. 12.
213. *ibidem*, p. 14.
214. *ibidem*, pp. 16 - 17.
215. *ibidem*, pp. 17, 19.
216. *ibidem*, pp. 20, 22.
217. *ibidem*, p. 38.
218. *ibidem*, p. 42.
219. E.V. Iarovoii, *op. cit.*, pp. 11 - 37.
220. *ibidem*, pp. 42 - 110.
221. *ibidem*, pp. 132 - 170.
222. I. Panaiotov, *op. cit.*, pp. 62, 65, fig. 1.
223. *ibidem*, pp. 68 - 70, fig. 14 - 15.
224. *ibidem*, pp. 74 - 75, 76 - 79, fig. 23, 25.
225. *ibidem*, p. 85, fig. 34, 36.
226. *ibidem*, pp. 99 - 104, 110 - 111, 113, fig. 60, 73 - 74, 77.
227. *ibidem*, pp. 123 - 124, fig. 109, 114.
228. *ibidem*, p. 141, fig. 134.
229. I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 64. În articolele publicate de E. Comşa în SCIVA 36, 1985, 4 și SCIVA 38, 1987, 4, referitoare la mormintele cu ocru de la Glăvănești Vecchi, nu se face nici un fel de referire la cele două înmormântări duble semnalate în urma cercetărilor din anul 1950.

230. V.I. Zăita, *op. cit.*, p. 99, fig. 9; N. Comşa, *op. cit.*, pp. 148 - 149, fig. 4.
231. M. Dinu, *op. cit.*, p. 204.
232. M. Petrescu-Dîmboviţa, *op. cit.*, p. 62.
233. N. Harătche, I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 140; I.T. Dragomir, *op. cit.*, pp. 682 - 683.
234. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 276.
235. S. Morintz, B. Ionescu, *op. cit.*, p. 116.
236. D. Berciu și colab, *op. cit.*, p. 239.
237. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, pp. 172 - 175, fig. 77/3.
238. V.A. Dergacev, *op. cit.*, p. 16.
239. I. Panaiotov, *op. cit.*, p. 65, fig. 8.
240. v. supra nota 29.
241. E. Comşa, *op. cit.*, pp. 369, 371, 374; idem, *op. cit.*, pp. 340 - 341.
242. idem, *op. cit.*, pp. 152, 154 - 155.
243. I.T. Dragomir, *op. cit.*, pp. 674, 676 - 677, 683 - 684.
244. N. Harătche, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 44 - 45.
245. D.V. Rosetti, *op. cit.*, pp. 791 - 816.
246. v. supra nota 29.
247. v. supra nota 13.
248. E. Comşa, *op. cit.*, pp. 369 - 371, 374; idem, *op. cit.*, p. 341.
249. idem, *op. cit.*, pp. 152, 154.
250. M. Bridiu, *op. cit.*, p. 241.
251. N. Harătche, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 47 - 48.
252. N. Harătche, *op. cit.*, p. 19; idem, *op. cit.*, p. 70.
253. idem, *op. cit.*, p. 70.
254. E. Comşa, *op. cit.*, p. 148.
255. idem, *op. cit.*, p. 373.
256. M. Bridiu, *op. cit.*, p. 240.
257. C. Buzdugan, *op. cit.*, p. 30.
258. N.I. Simache, V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 279.
259. N. Harătche, F. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 42 - 43.
260. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, pp. 60, 74 - 75, fig. 26/1, 32/6, 42/1.
261. *ibidem*, pp. 193 - 195, fig. 87/2.
262. *ibidem*, pp. 58, 70 - 72, fig. 25/3, 31/3, 48/3.
263. I. Panaiotov, *op. cit.*, pp. 68 - 69, 72, fig. 15.
264. D. Berciu, S. Morintz, *op. cit.*, pp. 126 - 127; D. Berciu, *op. cit.*, p. 53; S. Morintz, *op. cit.*, p. 55.
265. I. Oberlander-Tîrnoveanu, I. Oberlander-Tîrnoveanu, *op. cit.*, p. 64.
266. N. Harătche, F. Anastasiu, *op. cit.*, p. 20, fig. 43.
267. v. supra nota 12.
268. v. supra nota 13.
269. C. Buzdugan, *op. cit.*, p. 9.
270. I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 55.
271. E. Comşa, *op. cit.*, p. 374; I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 64.
272. E. Comşa, *op. cit.*, p. 88; P. Roman, *op. cit.*, p. 49, fig. 5/1.
273. C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *op. cit.*, p. 224.
274. N. Harătche, I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 141; I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 684.
275. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, p. 108, fig. 47/4.
276. I. Panaiotov, *op. cit.*, p. 148, fig. 142.
277. A. László, Cercetări Istorice S.N., IX-X, 1978 - 1979, pp. 691 - 694.
278. N. Harătche, I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 141, fig. 11/1; I.T. Dragomir, *op. cit.*, p. 680, fig. 5/1; N. Harătche, F. Anastasiu, *op. cit.*, p. 19, fig. 46.

279. M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, pp. 153 - 154, fig. 58/1.
280. M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *op. cit.*, p. 253, fig. 3.
281. V.A. Dergacev, *op. cit.*, pp. 47 - 49, fig. 12.
282. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 101, fig. 25/12.
283. *ibidem*, p. 149, fig. 45/2.
284. *ibidem*, p. 141, fig. 39/20.
285. *ibidem*, p. 104, fig. 27/15.
286. *ibidem*, p. 85, fig. 12/20.
287. *ibidem*, p. 96, fig. 16/5.
288. *ibidem*, p. 96, fig. 16/3.
289. *ibidem*, p. 150, fig. 46/12.
290. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, pp. 74 - 75, fig. 32/6.
291. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 135, fig. 34/18.
292. E. Comșa, *op. cit.*, p. 148, fig. 9/2; A.C. Florescu, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos IX*, 1991, p. 158, cat. 652/0,4, fig. 207/3.
293. N. Harțușe, *op. cit.*, p. 18, încadrează mormintele de la Baldovinești într-un orizont post Glina III-Schneckenberg, considerându-le contemporane cu unele faze ale culturii Monteoru și cu începutul fazei Tei, mormântul nr. 15 fiind plasat la începutul bronzului târziu; A.C. Florescu, *op. cit.*, p. 155, cat. 647/PO, 9, fig. 208/4.
294. S. Morintz, *op. cit.*, p. 56, încadrează mormântul nr. 1 de la Ceamurlia de Jos, pe baza analogiilor cu descoperirile făcute în necropola tumulară de la Pakrovsk, în sec. XV a.Chr; A.C. Florescu, *op. cit.*, p. 157, cat. 651/R, 11, fig. 208/7.
295. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, pp. 111 - 112, fig. 48/5.
296. *ibidem*, pp. 140 - 141, fig. 62/2.
297. V.A. Dergacev, *op. cit.*, p. 29, fig. 6/3.
298. *ibidem*, p. 33, fig. 11.
299. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 115, fig. 21/8.
300. *ibidem*, p. 97, fig. 28/17.
301. V.A. Dergacev, *op. cit.*, p. 27, fig. 14/1.
302. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 96, fig. 16/2.
303. *ibidem*, p. 90, fig. 14/15.
304. *ibidem*, p. 86, fig. 12/17.
305. *ibidem*, p. 125, fig. 2/12.
306. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, p. 123, fig. 54/4.
307. *ibidem*, p. 182, fig. 79/6.
308. Al. Häusler, *op. cit.*, p. 115, fig. 21/13.
309. *ibidem*, p. 101, fig. 25/16.
310. *ibidem*, p. 106, fig. 28/5.
311. *ibidem*, p. 149, fig. 45/14.
312. *ibidem*, p. 104, fig. 27/16.
313. *ibidem*, p. 96, fig. 17/5.
314. E.V. Iarovoi, *op. cit.*, p. 60, fig. 26/2.

Recherches archéologique dans le Delta du Danube.

Les tombes à ocre de Chilia Veche

Résumé

L'exploration archéologique des buttes situées dans les limites territoriales de la commune de Chilia Veche devait aboutir à la mise au jour de plusieurs tombes. A en juger d'après certains traits du rite et du rituel funéraire des tombeaux respectifs, on peut les classer dans catégories I et II. Pour ce qui est de la première catégorie, elle se rattache à l'horizon culturel qui dans le Sud-Est de la Roumanie appartient à la dernière étape de la

période de transition vers l'âge du bronze. C'est, en effet, ce qu'attestent les fosses rectangulaires avec leurs angles arrondis et la position dorsale des squelettes, ainsi que les traces d'ocre rouge. Le mobilier funéraire corrobore cette attribution, avec ses perles d'os, les anneaux de tempe en spirale - éléments caractéristiques de la phase finale de la culture Iamnaïa -, ainsi que les analogies présentées par la poterie funéraire. En ce qui concerne la deuxième catégorie, les squelettes reposant en chien de fusile, la quantité réduite, voire l'absence de l'ocre et le mobilier funéraire présentant des analogies avec celui de type Srubno-Hvalinsk la font attribuer à l'étape finale du bronze moyen ou début de la phase finale de l'âge du bronze.

1

a

1

b

2

3

Pl. I. 1, a - b - Movilele I și II înainte de începerea săpăturilor; 2 - Mormântul dublu nr. 28 - 29; 3 - Mormântul dublu și mormântul nr. 9.

Pl. I. 1, a - b - Les buttes I et II avant le début des fouilles; 2 - La double tombe nos 28 - 29; 3 - Double tombe et tombe no 9.

1(M.9)

2(M.27)

3(M.70)

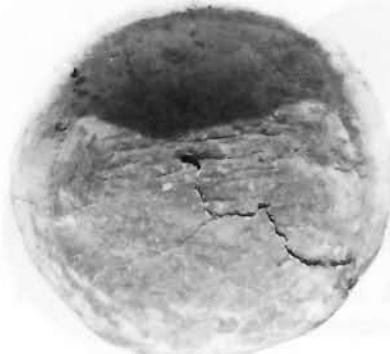
4(M.73)

5(M.94)

6(M.100)

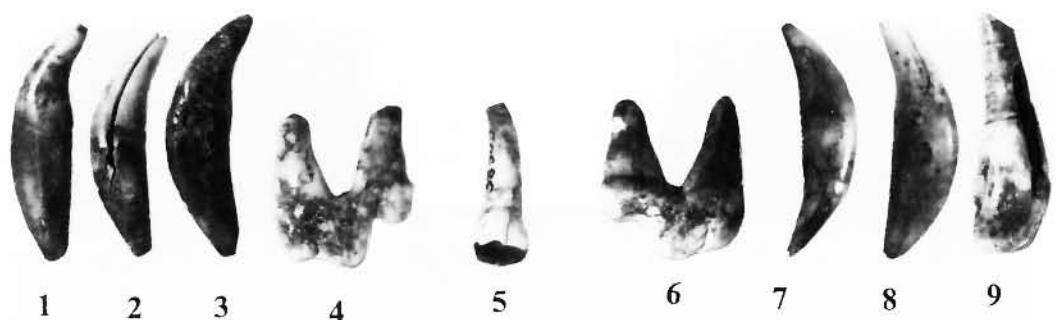
7(M.86)

8(M.102)

Pl. II. Vase descoperite în inventarele mormintelor din movila I.

Pl. II. Vases appartenant au mobilier funéraire des tombes de la butte I.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

10

11

15

12

13

14

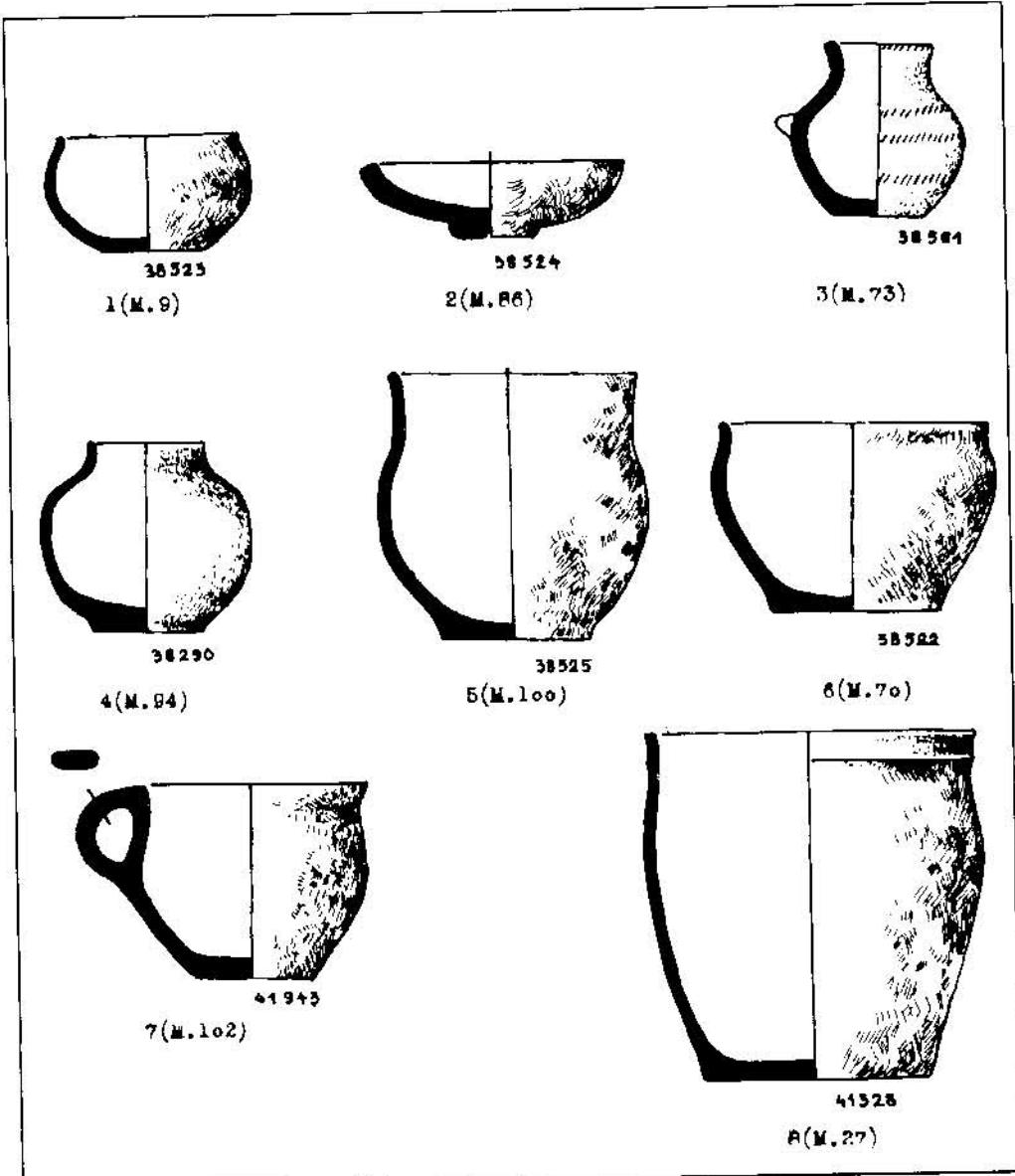

Pl. III. Inventarul mormântului nr. 75. • Pl. III. Mobilier funéraire de la tombe no 75.

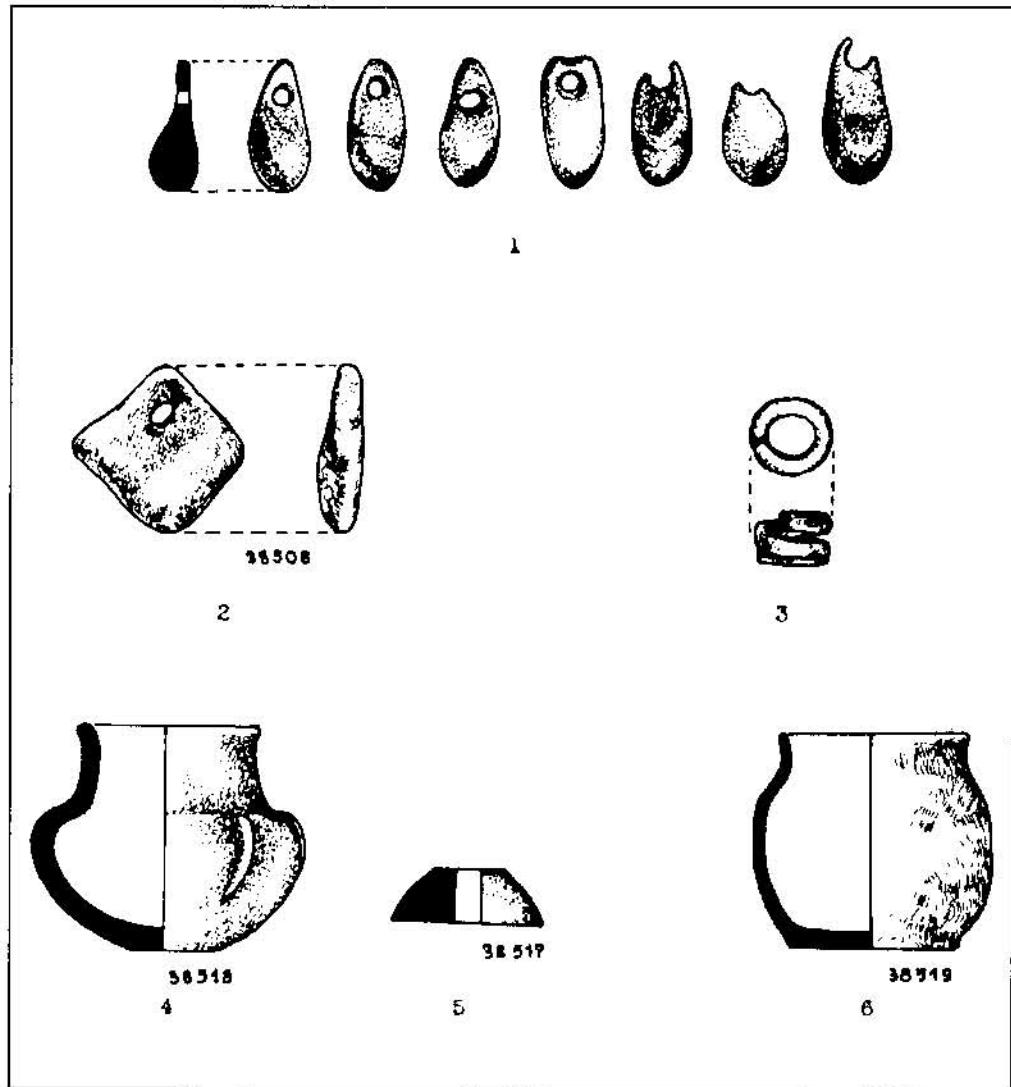
Pl. IV. 1 - 4 - Mărgiele de os din inventarul lui M.88; 5 - Inel de buclă din M.89;
6 - 7 - Inventarul mormântului nr. 2 din movila II; 8 - Inventarul mormântului nr. 3
din movila II.

*Pl. IV. 1 - 4 - Perles en os faisant partie du mobilier funéraire de la tombe M.88;
5 - Boucle du temps de la tombe M.89; 6 - 7 - Mobilier funéraire de la tombe no 2
dans la butte II; 8 - Mobilier funéraire de la tombe no 3 dans la butte II.*

Pl. V. Vase descoperite în inventarele mormintelor din butea I.

Pl. V. Vases appartenant aux mobiliers funéraires des tombes de la butte I.

Pl. VI. 1 - Mărgele din os din inventarul lui M.88; 2 - Pandantiv din piatră din M. 75;
3 - Inel de buclă din M.89; 4 - 5 - Inventarul mormântului nr. 2 din movila II;
6 - Inventarul mormântului nr. 3 din movila II.

Pl. VI. 1 - Perles en os du mobilier funéraire de la tombe M.88; 2 - Pendantif de pierre de la tombe M.75; 3 - Bouscule de tempe de la tombe M.89; 4 - 5 - Mobilier funéraire de la tombe no 2, butte II; 6 - Mobilier funéraire de la tombe no 3, butte II.